

РОЛЬ БАЗ ПРАКТИК У ПРАКТИКООРІЄНТОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

МАТЕРІАЛИ

**ІІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
З НАГОДИ 40-РІЧЧЯ УТВОРЕННЯ
ГЕОСТАЦІОНАРУ ГЕОГРАФІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ ТНПУ ІМ. В. ГНАТЮКА**

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Географічний факультет

«РОЛЬ БАЗ ПРАКТИК У ПРАКТИКООРІЄНТОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ»

Матеріали

II Науково-практичного семінару
з нагоди 40-річчя утворення Геостаціонару
Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка

03-05 жовтня 2025 року

Тернопіль, Дзвенигород – 2025

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № 3 від 05 листопада 2025 р.)*

За загальною редакцією доктора географічних наук,
професора кафедри географії України і туризму, декана географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Андрія Кузишина.

Науково-організаційний комітет семінару:

голова комітету – **Андрій Кузишин**, доктор географічних наук, професор, декан географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка. **Члени комітету:** **Інна Поплавська**, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії України і туризму ТНПУ ім. В. Гнатюка; **Іван Ганусяк**, завідувач Геостанціоном ТНПУ ім. В. Гнатюка; **Наталія Флінта**, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму ТНПУ ім. В. Гнатюка; **Сергій Задворний**, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму ТНПУ ім. В. Гнатюка.

Контактна адреса:

Науково-організаційний комітет II Науково-практичного семінару
з нагоди 40-річчя утворення Геостанціону Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка,
Географічний факультет,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027,
тел. +38 (0352) 43-61-54, e-mail: geo.tnpu@gmail.com.

«Роль баз практик у практикоорієнтованості професійної підготовки»:

матеріали II Науково-практичного семінару з нагоди 40-річчя утворення Геостанціону Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка (03-05 жовтня 2025 р.). Тернопіль: ТНПУ, 2025. 72 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, який присвячений ролі баз практик у практикоорієнтованості професійної підготовки. У тезах висвітлюються актуальні питання використання баз практик під час реалізації освітніх програм, зокрема зі спеціальностей «Середня освіта (Географія)», «Географія та регіональні студії», «Екологія», «Науки про Землю», «Туризм і рекреація» та ін. Матеріали семінару можуть бути цікавими та корисними для науковців, викладачів, аспірантів та студентів. Тексти представлено із максимальним збереженням авторської редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

<i>Андрій КУЗИШИН, Сергій ЗАДВОРНИЙ. РЕТРОСПЕКТИВА ТА СЬОГОДЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕОСТАЦІОНАРУ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ТНПУ ім. В. ГНАТЮКА У СЕЛІ ДЗВЕНИГОРОД.....</i>	<i>5</i>
<i>Ірина БАРНА. ЕКОЛОГІЧНА ПРАКТИКА НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ.....</i>	<i>9</i>
<i>Богдан ГАВРИШОК, Петро ДЕМ'ЯНЧУК, Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ, Ганна ДОЛОПІКУЛА. З ДОСВІДУ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ МАРШРУТНОЇ ПРАКТИКИ У ВУЛКАНІЧНИХ КАРПАТАХ В РАЙОНІ МІСТ ХУСТ ТА ВИНОГРАДІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>11</i>
<i>Сергій ЗАДВОРНИЙ. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНOSTІ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ ІЗ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ.....</i>	<i>16</i>
<i>Тарас ЗАСТАВЕЦЬКИЙ. ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ПРАКТИК ДЛЯ НАВЧАЛЬНИХ КРАЄЗНАВЧИХ ПРАКТИК (ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РЕКРЕАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ ТА ТУРИСТИЧНИМИ МАРШРУТАМИ МІСЦЕВОСТІ).....</i>	<i>19</i>
<i>Іван КАПЛУН. ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК (НА ПРИКЛАДІ ОКОЛИЦЬ с. ДУБІВЦІ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО Р-НУ).....</i>	<i>21</i>
<i>Ігор КУЗИК, Володимир ЦАРИК. НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ДОСЛІДЖЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ГІДРОЛОГІЯ».....</i>	<i>25</i>
<i>Світлана НОВИЦЬКА, Любов ЯНКОВСЬКА. ЗДОБУТТЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТАМИ-ЕКОЛОГАМИ ПІД ЧАС ПОЛЬОВОГО ЕТАПУ ПРАКТИКИ У ПРИРОДНИХ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ В МЕЖАХ НПП «КАРПАТСЬКИЙ».....</i>	<i>30</i>
<i>Інна ПОПЛАВСЬКА. ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ПРАКТИК ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ» В УМОВАХ ВІЙНИ.....</i>	<i>35</i>
<i>Іван РУДАКЕВИЧ. ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З КРАЄЗНАВСТВА ПО ОБЛАСТЯХ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ.....</i>	<i>38</i>

<i>Наталія ТАРАНОВА.</i> ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА З МЕТЕОРОЛОГІЇ І КЛІМАТОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ГЕОГРАФА.....	41
<i>Світлана НОВИЦЬКА, Володимир ЦАРИК.</i> ПАМ'ЯТНІ МИТТЄВОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ГІДРОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	48
<i>Наталія ТАРАНОВА.</i> ПОЛЬОВА ПРАКТИКА «СЕЗОННІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ПРИРОДІ» ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ГЕОГРАФІВ.....	52
<i>Наталія ФЛІНТА, Ірина МИХАЛЕВСЬКА.</i> ТУРИСТИЧНО- ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР МІСТА ТЕРНОПОЛЯ ЯК БАЗА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ.....	63
<i>Ігор ЧЕБОЛДА, Ігор КУЗИК.</i> РОЛЬ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «НАУКИ ПРО ЗЕМЛЮ».....	66
<i>Любов ЯНКОВСЬКА.</i> ЗНАЧЕННЯ НАУКОВО-ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ОП «ЕКОЛОГІЯ».....	68

Андрій КУЗИШИН
доктор географічних наук, професор,
декан географічного факультету
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Сергій ЗАДВОРНИЙ
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка

РЕТРОСПЕКТИВА ТА СЬОГОДЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕОСТАЦІОНАРУ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ТНПУ ім. В. ГНАТЮКА У СЕЛІ ДЗВЕНИГОРОД

Особливістю підготовки здобувачів вищої освіти на географічному факультеті є потреба в окремому підрозділі – географічному стаціонарі, який є місцем закріплення компетентностей, набутих в ході теоретичного навчання за відповідними освітніми програмами. В частому випадку такий географічний стаціонар є своєрідною візитівкою факультету. Завдяки геостационару студенти мають змогу проходити якісну практичну підготовку, пов'язану з реальними умовами просторової організації територій, що значно підвищує практикоорієнтованість географічної, екологічної та туристологічної освіти, а також підготовки майбутніх фахівців у сфері наук про Землю (грунтознавство, експертна оцінка земель, територіальне планування і гідрологія). Це формує у здобувачів навички польового географічного мислення, командної роботи, відповідальності за результати вимірювань і досліджень, а також сприяє усвідомленню просторових закономірностей функціонування природно-суспільних систем.

Започаткування використання Геостационару у селі Дзвенигород пов'язана із осінню 1985 р., коли Урожайнівська сільська рада Чортківського району Тернопільської області передала у власність тоді ще Тернопільському педагогічному інституту територію у 7,2 га з приміщеннями палацу О. Кімельмана, де містилась місцева школа. Тоді було укладено договір про тривалу оренду приміщення школою, але у зв'язку з депопуляційними процесами, у 2014 р. школа припинила функціонування. Першочергово ця територія використовувалась студентами факультету фізичного виховання, які займалися веслуванням на байдарках та каное на річці Дністер. Але уже на початку 1990-х рр. база була перепідпорядкована географічному факультету з метою проведення практик природничого спрямування [2, с. 6]. Для проживання було зведено шість літніх будиночків, проведено водогін, а супутнє приміщення палацу використовувалось як їдальня.

Сьогодні територія геостационару локалізована в межах Національного природного парку «Дністровський каньйон». Він знаходиться в межах так-званого «Теплого Поділля», – найтеплішої частини Подністер'я, пов'язаного з південною експозицією схилів та впливом самого Дністра. В межах пішої доступності від території Геостационару знаходяться визначні об'єкти, а саме: Дзвенигородські дуби, віком 230 та 260 років; Дзвенигородське відслонення силуру, де можна побачити повний розріз геологічних порід різних епох; Дзвенигородське городище, на місці якого сьогодні насипана символічна могила борцям за волю України з хрестом; водоспад «Три сестри» на притоці Дністра – річці Дзвинячці; водоспад «Гуркало», на струмку, що впадає у Дністер; Трубочинське відслонення силуру (60-70 м), представлене відкладами верхнього силуру та унікальними знахідками перших наземних рослин (куксоній і псилофітів) [4]; Дзвенигородська степова ділянка № 2 з аборигенною лучно-степовою рослинністю; Дзвенигородська степова ділянка № 1 з лучно-степовою рослинністю та скельними фітоценозами (ковила волосиста, сон чорніючий, горцивіт весняний, цибуля гірська).

Загалом, базою для проведення польових практик у Дзвенигороді є місцеві природні об'єкти Дністровського каньйону. На цій території локалізовані геологічні, геоморфологічні, гідрологічні та ботанічні об'єкти, які разом утворюють неповторні ландшафти. У долині річки Дністер відслонюється потужний комплекс осадових товщ від найдавніших силурійських відкладів палеозойської ери до наймолодших – антропогенових. В черговий раз наголосимо, що тут збереглися еталони (стратотипи) відслонень силуру і девону – унікальні пам'ятки неживої природи, які відомі вченим усього світу і слугують ключовими ділянками для здійснення польових спостережень під час проведення навчальних практик із загальної та історичної геології.

На окрему увагу заслуговують історичні пам'ятки, зокрема палац О. Кімельмана (поч. 1920-х рр.), який побудований у стилі класицизму. Він має загалом прямокутний план, який складається з центральної двоповерхової частини та двох одноповерхових крил. Парадний фасад орієнтовано у бік села, а протилежний до нього фасад – в бік Дністра. До центральної частини цього фасаду, що виходить на Дністер, прибудовано одноповерховий зал півциркульного плану. Палац має на першому поверсі прямокутні вікна, розміщені в плоских нішах з півциркульним завершенням. Чільний та задній фасади другого поверху палацу прикрашено рослинними рельєфами, розміщеними на парапеті [1]. Крім колон і балюстрад, у відносно задовільному стані збереглися камін, дерев'яний паркет і сходи на другий поверх із

перилами, а також кахельна грубка. О Кімельман тут мав закладені після 1931 р. виноградники і займався виноробством (в доброму стані збереглися винні льохи в окремому приміщенні, розташованому неподалік палацу). Комплекс сакральних споруд представлений мурованою церквою Успіння Діви Марії та дзвіницею (1801 р.), а також некрополем з похованням О. Кімельмана.

Геостаціонар часто був місцем проведення практик не лише здобувачів географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, а й Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка та інших освітніх закладів. Також тут відбувались орнітологічні школи, семінари, навчальні експерсії, учнівські і молодіжні заходи тощо.

На території Геостаціонару працівниками географічного факультету ТНПУ було проведено два науково-практичні семінари, які були спрямовані на його популяризацію як локації багатостороннього використання практичного спрямування. Так, 3-4 жовтня 2015 р. тут було проведено виїзний семінар за темою «Значення практичної підготовки для фаховості випускника географічного факультету». Рівно через десять років, 3-5 жовтня 2025 р. було заплановано і проведено другий семінар «Роль баз практик у практикоорієнтованості професійної підготовки».

Наразі географічний факультет ТНПУ має можливість використовувати геостаціонар для проведення практик більшості освітніх програм, насамперед, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а саме: «Середня освіта (Географія)» спеціальності А4 Середня освіта (Географія), «Географія» спеціальності С6 Географія та регіональні студії, «Екологія» спеціальності Е2 Екологія, «Гідрологія» і «Ґрунтознавство, експертна оцінка земель та територіальне планування» спеціальності Е4 Науки про Землю, «Туризм» і «Міжнародний туризм та крос-культурні комунікації» спеціальності І3 Туризм та рекреація. Відповідно за згаданими програмами тут уже реалізовувались та можуть реалізовуватися у перспективі наступні польові та навчальні практики: польова практика з геології, геоморфології, гідрології, метеорології; польова практика з ґрунтознавства, топографії, сезонних спостережень в природі; польова практика з ландшафтознавства, краєзнавства; комплексна маршрутна практика; польова практика з природничих дисциплін; польова практика у природних заповідних об'єктах; ландшафтно-екологічна практика; загальна гідрологічна практика; комплексна гідрологічна практика; польова практика з ґрунтознавства; польова практика з ландшафтознавства; навчальна практика з методів набуття географічної інформації; навчальна практика з методів обробки та поширення

географічної інформації; навчальна практика з просторової інвентаризації; навчальна практика «Вступ до фаху» (туризм і рекреація) [5].

У функціонуванні факультету геостационар виконує декілька важливих функцій:

- *Науково-дослідна функція.* База використовується для довготривалих моніторингових досліджень за компонентами природи (кліматичними, гідрологічними, ґрунтовими, геоморфологічними), що дозволяє здобувачам брати участь у наукових експедиціях, реалізації кваліфікаційних досліджень.

- *Освітньо-практична функція.* Геостационар – база для проходження практик студентів різних освітніх програм. Саме тут формуються навички польових спостережень, картографування, роботи з геодезичними приладами, ГІС-технологіями, методами збору та інтерпретації просторових даних тощо.

- *Інтеграційна функція.* Платформа для налагодження співпраці між кафедрами факультету, а також між факультетом і зовнішніми партнерами – територіальними громадами, науковими установами, природоохоронними організаціями.

- *Дозвіллево-виховна функція.* Місце проведення різноманітних заходів виховного та дозвіллевого характеру здобувачів на географічному факультеті ТНПУ (посвяти, дні факультету, заходи кафедр, пізнавальні екскурсійні маршрути тощо).

Як підсумок слід відзначити, що геостационар в селі Дзвенигород є не лише навчальною лабораторією під відкритим небом, але й стратегічним ресурсом географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка для забезпечення якісної підготовки майбутніх географів, екологів, туризмознавців і фахівців з просторового розвитку. Його утримання потребує суттєвих фінансових затрат, але унікальність території та багаторічне використання в освітній, науковій та виховній роботі факультету роблять геостационар невід’ємною частиною підготовки фахівців та складовою корпоративної культури.

Список використаних джерел:

1. Жарких М. Палац у селі Дзвенигород (Борщівський район Тернопільської області). URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Local/DnisterStudies/Architecture/Dzvenygorod.html>.
2. Кузишин А., Царик Л. Рух крізь час: нариси історії географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль: Тайп, 2020. № 1 (48). С. 4–16.
3. Національний природний парк «Дністровський каньйон». URL: <https://dnistercanyon.pp.ua/index.php/uk/>.
4. Тепло Поділля. URL: <https://www.dnister.org/>.
5. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. URL: <https://tnpu.edu.ua/>.

Ірина БАРНА
кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоєкології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

**ЕКОЛОГІЧНА ПРАКТИКА НА ВИРОБНИЦТВІ ТА
ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НА ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ**

Сучасне виробництво характеризується використанням всезростаючої кількості природних ресурсів. Екологічно небажаним наслідком господарської діяльності є ще й утворення великої кількості відходів виробництва, які значно трансформують процеси обміну речовини та енергії в екосистемах, тим самим ставлячи під загрозу існування людського соціуму. Природне бажання вижити штовхає людство до перегляду принципів природокористування та пошуку шляхів модернізації виробничих, технологічних процесів з метою розв'язання екологічних проблем в процесі екологізації виробництва та ефективної реалізації екологічної політики на рівні господарських об'єктів, організацій, установ.

З огляду на це, відповідно до «Положення про організацію та проведення практик здобувачів вищої освіти Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка» від 26.09.2023 р., розробленого на основі базового «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (наказ МОН України від 08.04.1993 р.), Закону України «Про освіту», Положення «Про організацію навчального процесу» (наказ МОН України №161 від 02.06.1998 р.), Закону України «Про вищу освіту» (прийнятий ВРУ 01.07.2014 р.), складовою навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальностей «Екологія» та «Науки про Землю» є екологічна практика на виробництві та виробнича практика.

Змістова складова екологічної практики на виробництві та виробничої практики обумовлена метою, яка передбачає оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Досягненню високої якості проведення екологічної практики на виробництві та виробничої практики сприяє широке коло підприємств, установ та організацій, які стають базами практики, зокрема, базами

практики є територіальні органи Державного агентства водних ресурсів, Басейнових управлінь водних ресурсів, Тернопільський обласний центр із гідрометеорології, управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОВА, Державна екологічна інспекція в Тернопільській області, рибінспекції, очисні споруди та лабораторії водопостачання і водовідведення КП «Тернопільводоканал», мисливські господарства, природний заповідник «Медобори», національні природні парки «Дністровський каньйон», «Кременецькі гори», Кременецький ботанічний сад, агрофірми, підприємства харчової промисловості, які забезпечені висококваліфікованими кадрами і відповідають вимогам програм практики (рис. 1).

Рис. 1. Здобувачі вищої освіти на базах практики

При формуванні змістового наповнення екологічної практики на виробництві та при виборі баз практики важлива роль приділяється питанням поєднання галузевого та територіального принципів у пошуку підходів до розв'язання нагальних екологічних проблем, реалізації державної екополітики.

Виробнича практика спрямована на теоретичну і практичну підготовку студентів до роботи в якості гідролога у сфері забезпечення екологізації виробництва й реалізації Водної стратегії України як державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів та спрямована на досягнення взаємної узгодженості, пов'язаної з їх використанням, підвищення рівня водної безпеки та скорочення до прийнятного рівня ризиків з управління водними ресурсами на засадах сталого інтегрованого управління водними ресурсами.

Для студентів екологічна практика на виробництві та виробнича практика є надзвичайно цікавим і водночас вельми відповідальним досвідом, якому передують три роки навчання, накопичення фахових

знань, які необхідно апробувати. Під час проходження практики студенти знайомляться «з середини» з установами-базами практики, напрямками роботи окремих підрозділів, відділів, цехів, і, що особливо важливо, приймають безпосередню участь в заходах, які проводяться фахівцями-практиками, відтак, отримують перший практичний досвід. Завдяки своїй практичній спрямованості екологічна практика на виробництві та виробнича практика є невід'ємною складовою забезпечення якості вищої освіти – «сукупності якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства (ЗУ «Про вищу освіту»)). У підсумку проходження екологічної практики на виробництві та виробничої практики слугує формуванню ефективних локальних систем забезпечення якості вищої освіти в університеті.

Богдан ГАВРИШОК

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Петро ДЕМ'ЯНЧУК

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання,
в.о. керівника навчально-наукового центру
організації освітнього процесу
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Ганна ДОЛОПКУЛА

*вчитель географії і біології
Великокопанської загальноосвітньої школи I-III ступенів*

З ДОСВІДУ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ МАРШРУТНОЇ ПРАКТИКИ У ВУЛКАНІЧНИХ КАРПАТАХ В РАЙОНІ МІСТ ХУСТ ТА ВІНОГРАДІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Комплексна маршрутна практика є невід'ємною складовою підготовки студентів географічного факультету. Вона дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками польових

досліджень. Метою комплексної маршрутної практики є засвоєння студентами навиків ведення польових стаціонарних і маршрутних географічних досліджень і спостережень; навчання методичним прийомам збору, обробки, аналізу й узагальнення первинних матеріалів, уміння зіставляти власні спостереження з матеріалами навчальної і наукової літератури; розширення географічного кругозору майбутніх вчителів географії, підвищення їхньої професійної культури; закріплення і поглиблення знань, отриманих студентами насамперед з дисциплін фізико-географічного циклу («Геоморфологія», «Гідрологія», «Фізична географія України»), а також «Основи теорії суспільної географії», «Географія населення» тощо.

Регіон Вулканічних Карпат чудово підходить для реалізації мети практики. Дорогою студенти можуть ознайомитись з низкою природних комплексів. У Закарпатті є можливість вивчення окремих промислів та культурних традицій, як от виноробства, розведення буйволів, лозоплетіння, тощо. Регіон, розташований між містами Хуст і Виноградів, вирізняється винятковою геологічною історією, пов'язаною з вулканічною активністю неогенового періоду. Тут збереглися реліктові утворення згаслих вулканів, лави, туфи та кратери, які слугують природними лабораторіями для вивчення ендегенних процесів.

Наша доповідь базується на власному досвіді проведення такої практики у вересні 2025 року для групи студентів 4-го курсу освітньої програми Середня освіта (Географія) ТНПУ ім. В. Гнатюка. Маршрут практики охопив і передгір'я Карпат в районі Вигоди, і високогірне озеро Синевир, але основний акцент було зроблено на вивчення терас Тиси та вулканічних споруд на ділянці від Хуста до Виноградова, охоплюючи як геолого-геоморфологічні, так і історико-культурні та господарські об'єкти. Цей досвід не лише поглибив розуміння тектонічної еволюції Карпат, але й підкреслив важливість збереження геоспадщини та унікальних господарських традицій населення.

Вулканічні Карпати є частиною Закарпатського внутрішньогірського прогину – тектонічної структури, що сформувалася внаслідок альпійської орогенії. Геологічна будова регіону визначається неогеновими вулканогенними породами: андезитами, базальтами, дацитами, ріолітами, які утворилися внаслідок вивержень вулканів. Ці утворення контрастують з флішовими відкладами складчастих Карпат, роблячи регіон цікавим для комплексного вивчення.

Дослідженням регіону Вигорлат-Гутинського хребта займалась низка географів, геологів та геоморфологів. При організації та проведенні практики ми опирались на напрацювання, здійснені

С. Рудницьким, К. Геренчуком, П. Цисем, І. Гофштейном, С. Кругловим, Я. Кравчуком, Я. Хоминим, Ю. Зіньком, І. Рожком, А. Мельником, Б. Мерlichem та багатьма іншими. Найґрунтовнішу геолого-геоморфологічну характеристику Вигорлат-Гутинського хребта в свій час дав С. Рудницький у своїй узагальнюючій праці «Основи морфології і геології Підкарпатської Русі і Закарпаття взагалі» (1925, 1927). Із сучасних досліджень виокремимо роботу Я. Кравчука та Я. Хомина [2], в якій автори детально описали рельєф Вулканічного пасма Українських Карпат, де порівняно добре збереглися типові для вулканічних областей купольні, кільцеві та купольно-кільцеві морфоструктури різних порядків, в тім числі й Чорної гори та згаслих вулканів у районі Виноградова та Хуста.

В межах Вулканічного пасма є чимало унікальних природоохоронних об'єктів. Проблема їх охорони й збереження (головно геолого-геоморфологічних, включаючи вулканічні утворення між Хустом і Виноградовом), присвячені роботи Я. Кравчука, Ю. Зінька [1] та інших вчених.

Комплексна практика поєднувала різні аспекти: фізико-географічні, суспільно-географічні, екологічні, етнографічні. Регіон між містами Хуст і Виноградів був базовим для проходження практики і тут ми намагались продемонструвати студентам усі аспекти географічних досліджень. Почали з теоретичного брифінгу: обговорення літології вулканічних порід та тектонічних схем Закарпатського регіону, впливу рельєфу на рослинний покрив та на сферу господарської діяльності населення. А далі від теорії перейшли до більш практичних питань.

За час подорожі мали нагоду оглянути долини рік Тиса, Ріка та Хустець. Позналились із так званими Хустськими воротами – найвужчою частиною долини Тиси, де вона проривається на рівнину. Ознайомились із способами зменшення шкоди від повеней на річках регіону. Між селами Велика і Мала Копаня провели обстеження відслонення на шостій терасі Тиси, відібрали зразки алловіальних відкладів.

В регіоні проходження практики ми зафіксували класичні вулканічні форми – конусоподібні пагорби з туфовими відкладами, у Хусті піднялись на згаслий вулкан із руїнами хустського замку. Дорогою мали змогу оглянути та описати як природні виходи вулканічних порід, так і привізні магматичні породи, якими вимощено дорогу. Цікаві зразки порфіритів та андезитів нами виявлені у залишках оборонних мурів замку. Із вершини згаслого вулкана відкривається мальовнича панорама центральної частини м. Хуст, з архітектурними домінантами – кальвініським та римо-католицьким соборами. На обрії виразно простежуються ландшафтні контрасти між флішевиими Карпатами, річковими долинами та Вигорлат-Гутинським хребтом.

Рис. 1. Відбір зразків алювію на терасі Тиси

Виконуючи завдання практики, студенти ознайомились із особливостями технологічного процесу на фетровій фабриці «Хуст-Фільц» – єдиній фабриці такого роду в Україні. У фірмовому магазині провідний фахівець люб'язно продемонстрував їм зрізи тканин та розказав про доволі складний і тривалий технологічний процес виготовлення фетрових головних уборів. В Ізі практиканти мали змогу ознайомитись із традиційним для цього регіону народним промислом лозоплетіння. Тут відвідали також ферму плямистих оленів, яких вирощують для отримання лікарської речовини пантокрину (ферма діє ще з 80-х років ХХ ст.). У Хусті відвідали діючу синагогу, кальвіністський та римо-католицький храми. Це дало змогу сформувати у студентів уявлення про архітектурні особливості культових споруд та про конфесійну строкатість регіону.

Далі маршрут прямував на південь через Виноградівське нагір'я, фокусуючись на Чорній горі (570 м) біля Виноградова. Це реліктовий ізолюваний від основного хребта вулканічний конус з виразними

кратерами. На Чорній горі студенти мали змогу ознайомитись із виноградниками, закладеними на терасованому схилі. Виноградники тут ростуть на вулканічних ґрунтах, які сформувались на туфах та андезитових щебнях, збагачених калієм і фосфором, що робить їх особливо сприятливими для виноградарства. Це створює унікальний терруар для аборигенних сортів винограду. У місцевого відомого винороба Федора студенти ознайомились з технологією виробництва виноградних вин та відвідали винні погреби.

**Рис. 2. Вид із Замкової гори у м. Хуст
на долину Тиси і «Хустські ворота»**

Упродовж проходження практики не минули увагою й екологічні проблеми, характерні для Закарпатського регіону. Однією із них є вирубка лісів, що призводить до деградації ґрунтів та ерозійних процесів на схилах, які студенти спостерігали на низці локацій.

Досвід проведення комплексної маршрутної практики у Вулканічних Карпатах між містами Хуст та Виноградів дозволяє стверджувати, що проведення такого роду практик в окресленому регіоні достатньою мірою забезпечує формування компетенцій, визначених програмою практики. Студенти не лише набули практичних умінь і навичок, а й відчували зв'язок з живою географічною наукою. Для студентів, уродженців Подільської височини цей маршрут не тільки розширив і поглибив фахові компетентності, але й залишив яскраві і незабутні враження.

Список використаних джерел:

1. Кравчук Я., Зінко Ю., Хомин Я., Шевчук О. Проектований геопарк "Вулканічні Карпати". *Вісник Львівського університету Серія геогр.* 2012. Вип. 40. Ч. 2. С. 30–43.
2. Кравчук Я., Хомин Я. Рельєф Вулканічного пасма Українських Карпат: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 189 с.
3. Природа Закарпатської області / за ред. К. І. Геренчука. Львів. 1981. 156 с.
4. Рудницький С. Основи морфології і геології Підкарпатської Русі і Закарпаття взагалі: у 2 ч. Ужгород: Просвіта. Ч. 1. 1925. 100 с.; Ч. 2. 1927. 64 с.

Сергій ЗАДВОРНИЙ
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНOSTІ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ ІЗ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Готовність майбутнього випускника закладу вищої освіти до професійної діяльності є запорукою його успішної адаптації на робочому місці та подальшого кар'єрного й особистісного зростання. У даному вимірі дієвим комплексним набором інструментів і методик виступає практикоорієнтоване навчання. Воно являє собою поєднання теоретичних знань із практичними навичками з метою набуття професійного досвіду. Практикоорієнтоване навчання має важливе значення у процесі підготовки кадрів для сфери туризму і рекреації виходячи із її багатовекторної специфіки і часової динамічності у розвитку.

Станом на сьогодні, згаданий вище підхід до навчання є визначальним у реалізації затребуваних та успішних освітньо-професійних програм на ринку освітніх послуг як регіонального, загальнонаціонального так і міжнародного рівня. Відповідно заклади вищої освіти постійно напрацьовують основні напрямки підвищення практикоорієнтованості навчання влад із реаліями сьогодення, які би максимально підвищили конкурентоздатність їхнього випускника.

Освітньо-наукові програми підготовки кадрів магістерського рівня за спеціальністю «Туризм та рекреація» характеризуються особливими додатковими вимогами, щодо започаткування і провадження освітньої діяльності, що зазначено у відповідному Стандарті вищої освіти [3]. Тут ключове доповнення до опису предметної області у частині об'єкта вивчення та/або діяльності стосується теорії та методики професійної туристичної освіти. Також ще зазначаються дві додаткові компетентності та два результати навчання, а саме: спеціальні (фахові) компетентності (здатність до науково-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти; здатність доносити власні знання, висновки та аргументацію у сфері туризму та з дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються) та програмні результати навчання (планувати, організовувати і виконувати наукові і прикладні дослідження у сфері туризму та рекреації, обирати методи та інструменти досліджень, висувати і перевіряти гіпотези, обґрунтовувати висновки; планувати і викладати спеціальні навчальні

дисципліни у закладах вищої освіти, розробляти їх методичне забезпечення). Тому, з огляду на це, виникає необхідність розглянути основні напрямки підвищення практикоорієнтованості освітньо-наукових програм із туризму та рекреації.

Станом на сьогодні, виходячи із тенденцій розвитку вищої освіти та сфери туризму, згаданими вище напрямками ми вбачаємо наступні:

1) гармонійне й збалансоване співвідношення теоретичної і практичної частин освітньої програми;

2) залучення на постійній основі професіоналів-практиків до освітнього процесу. Поряд із представника туристичного бізнесу, управліннями у сфері туризму доцільно залучати також й наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників наукових установ, закладів вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти, які займаються дослідницькою та навчальною діяльністю за туристично-рекреаційним спрямуванням;

3) наявність значної частини якісної практичної науково-педагогічної і науково-дослідницької складової у структурі освітньої програми, що відповідає сучасним трендам професійної туристичної освіти та актуальним напрямкам наукової діяльності у туризмі та рекреації;

4) відповідність змісту освітньої програми вимогам майбутнього місця працевлаштування, в тому числі із орієнтацією на сучасні бази практичної підготовки, керівники яких у перспективі можуть виступити роботодавцями;

5) підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу. Наявність сучасного спеціалізованого ліцензованого програмного забезпечення для сфери туризму і рекреації (робота із глобальними дистриб'юторськими системами, цифровими технологіями, базами даних, геоінформаційними системами), організації освітнього процесу та наукових досліджень. Обладнані інноваційні спеціалізовані лабораторії та навчальні кабінети;

6) використання новітніх методів і засобів навчання, які максимально наближають здобувача освіти до реальної професійної діяльності за профілем;

7) активна долученість усіх учасників освітнього процесу до міжнародної освітньої, наукової та проектої діяльності з проблематики у сфері туризму і рекреації.

Водночас, сьогодні існує ціла низка проблем та викликів, які необхідно подолати, аби повністю наблизитися до еталонного практикоорієнтованого навчання. Серед них найбільший вплив мають воєнний і безпекові фактори, незначне фінансування, окремі кризові

явища у галузі, недостатнє кадрове забезпечення та інше. Але поряд з тим, виникає багато можливостей, де можна реалізувати перспективні освітні інновації.

Так, в останній час у системі вищої освіти активно пропагується концепція суспільно-орієнтованого навчання, яке спрямоване на громаду та відповідає третій місії університету – прогромадськості. Суспільно-орієнтоване навчання, що відоме у світі як «Service-Learning» передбачає перетворення академічних знань на професійні, практичні навички через служіння у громаді, допомогу у вирішенні проблем для громади і спільно з нею [4, с. 79]. Суспільно-орієнтоване навчання базується на принципі «навчання через служіння» тому студенти можуть брати участь у проектах, які відповідають їхнім освітнім програмам, та одночасно допомагати громадам. Таким чином, студенти отримують можливість застосувати свої знання на практиці, працюючи над реальними проблемами суспільства [1, с. 209]. Дана концепція, на нашу думку, у сучасних реаліях переорієнтації на розвиток місцевого (локального) туризму є актуальною та своєчасною.

У контексті підготовки майбутніх фахівців для туризму і рекреації співпраця з громадою є надвичайно важливою у декількох аспектах. Насамперед, це стосується підготовки і перепідготовки кадрів для індустрії гостинності, управління, освіти й науки, а також співпраця з метою розробки стратегічних і тактичних напрямків розвитку туризму, наукових досліджень. Теж цінною є участь у громадських і соціальних проектах спільно з громадою і для громади. Це включає екскурсійну волонтерську діяльність, участь у благодійних заходах, туристичну промоцію тощо.

Загалом, практикоорієнтоване навчання, з поступовою його трансформацією у прогромадське, має важливе значення, та є ключовим рушієм модернізації системи підготовки кадрів освітньо-наукового спрямування для сфери туризму та рекреації на сучасному етапі.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко І., Вдовенко О. Суспільно орієнтоване навчання як інноваційна форма педагогічної освіти в Україні. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2024. № 185-186(29-30). С. 207-211.
2. Задворний С. Практикоорієнтованість міждисциплінарних освітніх програм у сфері туризму і рекреації. Актуальні питання практичної підготовки майбутніх фахівців: матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль: Вектор, 2024. С. 63-67.
3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 209 від 21.02.2022 р. URL: https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/vishchaosvita/2022/Standarty_Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzmahistr-21.02.22-1.pdf.
4. Розвадовська Т. В. Суспільно орієнтоване навчання в умовах закладу вищої освіти. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2020. № 2. С. 77-84.

Тарас ЗАСТАВЕЦЬКИЙ
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка

ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ПРАКТИК ДЛЯ НАВЧАЛЬНИХ КРАЄЗНАВЧИХ ПРАКТИК (ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РЕКРЕАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ ТА ТУРИСТИЧНИМИ МАРШРУТАМИ МІСЦЕВОСТІ)

У сучасних умовах підготовки фахівців у сфері туризму, географії, екології та краєзнавства особливе значення має практична складова навчання. Навчальні краєзнавчі практики виступають важливим елементом професійного становлення студентів, адже забезпечують поєднання теоретичних знань із реальними умовами діяльності. Ефективна організація таких практик значною мірою залежить від вибору та використання баз практик – спеціально підготовлених територій, об'єктів чи установ, що сприяють ознайомленню студентів із рекреаційними ресурсами та туристичними маршрутами місцевості.

База практики – це територіальний, організаційний або природний комплекс, на базі якого проводиться навчальна, виробнича чи польова практика студентів. Для краєзнавчих практик база виступає не лише місцем для проведення занять, а й лабораторією під відкритим небом, де студенти мають змогу вивчати природні, культурно-історичні, соціально-економічні ресурси регіону.

Застосування баз практик дозволяє:

- забезпечити практичне засвоєння теоретичних знань;
- розвивати навички польових досліджень, спостережень та опису об'єктів;
- формувати у студентів екологічну та краєзнавчу культуру;
- залучати місцеві громади до співпраці у сфері туризму й охорони спадщини.

Під час практики студенти знайомляться з:

- рекреаційними ресурсами (природними, історико-культурними, соціально-економічними);
- структурою туристичних маршрутів (їх категоріями, рівнем складності, тривалістю);
- методикою розроблення туристичних маршрутів, включно з картографуванням, описом об'єктів та оцінкою безпеки;
- сучасними підходами до розвитку сталого туризму та рекреації в регіоні.

У процесі роботи студенти проводять інвентаризацію об'єктів,

складають паспорти туристичних ресурсів, розробляють міні-маршрути, створюють фото- та відеозвіти, які можуть бути використані у подальшій навчальній чи науковій діяльності.

Перевагами використання баз практик є:

1. Практична орієнтація навчання (студенти отримують реальний досвід роботи з туристичними об'єктами).

2. Міждисциплінарність (поєднання знань географії, історії, екології, менеджменту туризму).

3. Формування професійних компетентностей (уміння аналізувати, проектувати, презентувати туристичні продукти).

4. Розвиток локальної ідентичності (підвищення зацікавленості у вивченні рідного краю та популяризації місцевих туристичних ресурсів).

Серед прикладів польових баз університетів – база географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Мигове», яка розташована поруч із однойменним гірськолижним туристичним комплексом, біля підніжжя вершин Буковинських Карпат – Кичера та Стіжок. База використовується під час проведення навчальних практик, спрямованих на ознайомлення з рекреаційними ресурсами та туристичними маршрутами Буковинських Карпат. Завдяки близькому розташуванню гірськолижного комплексу «Мигове» студенти мають змогу вивчати особливості роботи готельно-ресторанної інфраструктури туристичних дестинацій. Окрім того, під час різноманітних факультетських заходів, зокрема Посвяти першокурсників, вони розвивають важливі м'які навички (soft skills). Географічний стаціонар у селі Дзвенигород Чортківського району Тернопільської області є навчальною базою для проходження польових практик із геоморфології, загальної та історичної геології, ботаніки й зоології студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Основою для навчальних досліджень виступають природні об'єкти Дністровського каньйону, який вирізняється великою різноманітністю геологічних, геоморфологічних і ботанічних утворень, що формують неповторні ландшафти. У долині річки відслонюється потужна товща осадових порід – від найдавніших силурійських відкладів палеозойської ери до наймолодших антропогенних. Тут збереглися унікальні еталонні відслонення силуру та девону – визначні пам'ятки неживої природи, відомі вченим у всьому світі. Вони слугують цінними навчальними ділянками для проведення польових спостережень і практичних занять із загальної та історичної геології.

Використання баз практик у навчальних краснавчих практиках є ефективним інструментом формування професійних компетентностей

майбутніх фахівців туристичної та географічної сфери. Вони сприяють не лише поглибленню знань студентів, а й розвитку практичних умінь, необхідних для дослідження, оцінювання та популяризації рекреаційних ресурсів. Системна робота з базами практик формує в студентів активну громадянську позицію, любов до рідного краю та усвідомлення важливості збереження природної й культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Значення практичної підготовки для фаховості випускника географічного факультету науково-практичний семінар, присвячений 30-ти річчю географічного стаціонару у с. Дзвенигород Борщівського району. Програма семінару // Тернопіль, 3-4 жовтня 2015 р. – ТНПУ, 4 с.
2. Практики. Кафедра географії та менеджменту туризму Чернівецького національного університету. URL: <https://geotour.chnu.edu.ua/navchannia/praktychna-pidhotovka/praktyky/> (дата звернення 27.10.2025).

Іван КАПЛУН

*керівник виробничої практики
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК (НА ПРИКЛАДІ ОКОЛИЦЬ с. ДУБІВЦІ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО Р-НУ)

Чітко виражена орографічно з різноманітними геоморфологічними об'єктами, добре заліснена частина Товтрової гряди з розгалуженою гідросіткою та специфічним набором прикладів антропогенних перетворень разом із незначною віддаленістю від вишу, може стати дієвою альтернативою для проведення польових практик студентам географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Потенціал території може бути використаний для проведення практик на всіх напрямках підготовки, представлених на факультеті. Околиці с. Дубівці Тернопільського р-ну (рис. 1) жодним чином не конкурують із територією Дністровського геостационару з його особливостями та певною унікальністю. Проте в деяких ситуаціях (малокомплектні групи, частина студентів з особливими потребами, мала тривалість практики чи розділу, практики у студентів-заочників, інші сучасні виклики тощо) виникають певні труднощі із повноцінним проведенням практик як на геостационарі в с. Дзвенигород так і по заздалегідь запланованих маршрутах.

Враховуючи відсутність побутової інфраструктури і зважаючи на незначну віддаленість та, відповідно, вартість проїзду, практику в околицях с. Дубівці можна проводити як у формі одноденних екскурсій

так і кількадечних поїздок чи радіальних маршрутів. Врахувавши специфіку конкретної практики та інші фактори, для перебування студентів може бути розбите наметове містечко або є можливість використати приміщення та матеріальну базу місцевої школи.

Рис 1. Фрагмент території в околицях с. Дубівці Тернопільського р-ну

Географічний факультет ТНПУ ім. В. Гнатюка надає досить широкий спектр освітніх програм з якими можна ознайомитися на сайті університету [1]. Тут представлені напрямки підготовки географічного, екологічного та туризмознавчого профілю. Практична підготовка на факультеті має неабияке значення, про що свідчать і досить потужний перелік видів практик, розроблені та апробовані маршрути та якісно підготовлений кадровий склад для їх проведення.

Повний перелік видів практик, їх тривалість та основні завдання зібрані у методичних матеріалах, що вийшов у друк до 25-ти річчя факультету, де, зокрема, відзначено надзвичайну важливість у підготовці майбутніх фахівців польових практик для освітніх програм «Географія» та «Середня освіта (Географія)» [2, с. 5-48].

В рамках проходження польової практики з геології, геоморфології, гідрології та метеорології представлена територія дає змогу виконати чимало завдань, передбачених програмою практики. Зокрема, розділ з геології можна провести відвідавши кар'єри, що знаходяться в околицях Дубівцях так і в сусідніх населених пунктах таких як

с. Доброводи, с. Зарубинці та с. Старий Збараж. Це дасть змогу освоїти основні методи геологічних досліджень: метод польових досліджень та метод узагальнень, що ґрунтується на конкретному фактичному матеріалі. Для розділу з геоморфології є можливість вивчати рельєфоутворюючі процеси та провести описи різних форм рельєфу таких як пагорби горбогірного пасма, яри, балки, річкові долини та інших, що частково видно на рис. 2. Для виконання завдань розділу з гідрології в околицях с. Дубівці є всі умови. Як видно з фото 1, північно-східна окраїна села – це повноцінна річкова долина з річковою системою з основною річкою Гніздичною (в сучасних картах використовується скопійована її назва з польських карт «Гніздечна»), з правою і лівою притоками, з джерелами та меандрами. Крім того є можливість відвідати і описати карстове джерело з наявними карстовими лійками різних розмірів, побачити добре збережену старицю, що знаходиться за 2 кілометри на Північ від села, недалеко від с. Чумалі та став, що на південно-східній околиці с. Дубівці. Розділ з метеорології та кліматології здобувачі освіти мають можливість провести здійснюючи мікрокліматичні спостереження, серед яких: показники хмарності, сили та напрямку вітру, наявності та інтенсивності опадів, опис властивостей підстилаючої поверхні тощо.

Рис 2. Краєвид північної околиці с. Дубівці Тернопільського р-ну

Польова практика з ґрунтознавства, топографії та сезонних спостережень в природі також може бути якісно проведена в околицях с. Дубівці. Так, при виконанні завдань розділу з ґрунтознавства є

можливість зробити та описати ґрунтові розрізи в підніжжях Товтрової гряди, на схилах та на вершинах. Для порівняння можна описати кілька шурфів в межах річкової долини. На даній території є також можливість провести ґрунтові дослідження в межах лучної частини та в лісі. Місцеві ґрунти, враховуючи особливість корінної породи, мають чітко виражені карбонатні горизонти, що проявляються на різних глибинах в залежності від елементу рельєфу. В межах даної території є можливість описати також надмірно зволожені, болотні ґрунти. Як видно з рис. 1 і рис. 2, для топографічного розділу дана територія підходить ідеально. Тут можна проводити різні види топографічного знімання, будувати профілі, будувати плани місцевості, вимірювати кути і перевищення, навчатися вести польову документацію тощо. Очевидно, що вести сезонні спостереження надзвичайно зручно на вказаній території, зважаючи на віддаленість від міста (15 км). Це дає можливість один раз в сезон (восени, взимку та весною) приїжджати сюди для проведення опису та досліджень. Є змога спостерігати за змінами режиму клімату в різні сезони, відповідно до завдань визначених програмою практики.

Польова практика з ландшафтознавства та краєзнавства може відбуватися також повноцінно, оскільки для цього на даній території є достатньо відповідних умов. Для ландшафтознавчого розділу студентам-практикантам можна продемонструвати природні ландшафтні комплекси різних морфологічних рівнів. Також тут представлені антропогенні (або природно-виробничі) ландшафти, що зазнали значних змін під впливом господарської діяльності людини, такі як агроландшафти, промислові та селітебні ландшафти. З цією метою можна скласти відповідний маршрут або організовувати кількадевні радіальні маршрути. Краєзнавчий розділ польової практики може бути реалізований зважаючи на історичні аспекти даної місцевості, особливо м. Збараж, що знаходиться на відстані 8 км від Дубівців та чимало історичної і краєзнавчої літератури про дану місцевість та місцеве населення. Для прикладу, здобувачів освіти може зацікавити інформація про відомий колись Відпустовий центр з чудодійним образом Матері Божої, що знаходиться в церкві с. Чумалі.

Очевидно, що місце для якісного проведення польових практик студентів-географів існує чимало. Всі вони унікальні по своєму та дають змогу закріпити отримані знання та здобути потрібні в подальшій роботі професійні навички. Технічні засоби, що постійно вдосконалюються та нові, що появляються, потрібно повноцінно використовувати для виконання всіх завдань практики, передбачених нормативними документами.

Список використаних джерел:

1. Освітні програми. URL: <https://tnpu.edu.ua/geograf-chniy-fakultet.php>.
2. Каплун І. Г. Навчальні, польові та виробничі практики географічного факультету тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (методичні матеріали). Тернопіль: Вектор. 2015. 86 с.

Ігор КУЗИК

*доктор філософії (PhD) з наук про Землю,
доцент кафедри геоєкології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Володимир ЦАРИК

*асистент кафедри географії та методики її навчання
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ДОСЛІДЖЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ГІДРОЛОГІЯ»

Сучасні вимоги до освітнього процесу закладів вищої освіти зумовлюють необхідність застосування практикоорієнтованого навчання, задля реалізації практичної складової підготовки здобувачів вищої освіти. Навчання через дослідження, на освітніх програмах практичного спрямування є не просто вимогою часу, а нормою підготовки сучасного фахівця природничого чи технічного напрямків. Тому проведення польових практик, лабораторних та експедиційних досліджень під час підготовки здобувачів освітньої програми «Гідрологія» у ТНПУ ім. В. Гнатюка, є нормативною вимогою організації освітнього процесу в університеті.

За останні 5 років підготовки здобувачів спеціальності Науки про Землю, освітня програма «Гідрологія» викладачами кафедри геоєкології та гідрології разом із студентами було проведено близько 10 експедиційних досліджень малих річок Тернопільської області, ставків та водосховищ регіону. За результатами таких досліджень захищено 6 магістерських, 8 кваліфікаційних та понад 20 курсових робіт; опубліковано колективну монографію: «Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок» [4], дві статті фахових виданнях категорії А та близько 18 статей у фахових виданнях категорії Б.

У листопаді 2021 року Любомир Царик, Ігор Кузик та Юрій Мельник провели експедиційне дослідження басейну річки Нічлавка – правої притоки річки Нічлава (рис. 1). Дослідження проводили в межах Копичинецької територіальної громади. За результатами експедиції виявлено не відповідність витоку річки із даними зазначеними у

науковій і статистичній літературі, витік річки Нічлавка змістився більше як на 2 км. Встановлено основні джерела забруднення водотоку. Описано геоекологічний стан річки та водоохоронних зон. Обґрунтовано створення двох заповідних об'єктів: ландшафтного заказника місцевого значення «Водно-болотні угіддя міста Копичинці» і регіонального ландшафтного парку в межах паркової зони та ставка міста [5].

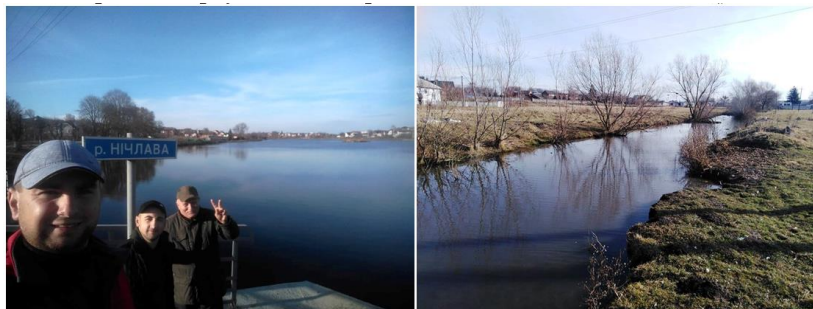

Рис. 1. Експедиційне дослідження річки Нічлавка

У червні 2022 року, в рамках комплексної гідрологічної практики, здобувачі освітньої програми «Гідрологія» під керівництвом асистента Ігоря Кузика, здійснили експедиційне дослідження річки Гніздечна – правої притоки річки Гнізна. В ході проведеного дослідження було виявлено два витoki річки (рис. 2). Дане експедиційне дослідження проводили в межах Збараської та Байковецької територіальних громад [2]. Було оглянуто 4 ставки, які розташовані на річці – два у с. Іванчани, один у с. Добриводи і один у с. Стегниківці. Запропоновано створити ландшафтний заказник «Іванчанські стави» загальною площею 37 га.

Рис. 2. Витоки р. Гніздечна – у с. Кобиля (А) та у с. Мала Березовиця (Б)

20 жовтня 2022 року проведено експедиційне дослідження нижньої течії річки Нічлава. Під час поїздки досліджено гирло річки Нічлава (рис. 3), екологічний стан Мушкатівського і Борщівського водосховищ, а також русло річки в межах Борщівської та Колиндянської територіальних громад. За результатами дослідження опубліковано статтю у фаховому виданні категорії Б «Регламентація господарської діяльності на ставках і водосховищах в басейні річки Нічлава» [3].

Рис. 3. Експедиційне дослідження гирла річки Нічлава

25 листопада 2023 року в рамках підготовки кваліфікаційної роботи, разом із студентом Брановським Іваном, було проведено експедиційне дослідження річки Гніздечна в межах Байковецької територіальної громади [2]. Під час дослідження відібрано кілька проб води, для подальшого аналізу у лабораторіях ТНПУ ім. В. Гнатюка (рис. 4). Варто відзначити, що такий формат роботи доволі прийнятний для студентів, оскільки вони не лише мають змогу попрактикуватись у відбиранні проб компонентів довкілля, але й безпосередньо спостерігають за об'єктом дослідження та візуально його оцінюють у тій чи іншій місцевості.

З метою аналізу гідрохімічного стану водосховищ верхньої течії річки Серет, в межах підготовки кваліфікаційної роботи студентом Юрієм Блотним, весною 2024 року, було проведено експедиційне дослідження з відбором проб води водосховищ (рис. 5). За результатами проведених досліджень у лабораторії хімії навколишнього середовища ТНПУ ім. В. Гнатюка, встановлено, що перевищень ГДК визначених фізико-хімічних показників немає. Водночас загальна твердість води спостерігається найвищою у тернопільському водосховищі. Фосфатів найбільше зосереджено у вертелківських і заложцівському водосховищах [1].

Рис. 4. Процес відбору та консервації проб води річки Гніздечна

Рис. 5. Процес відбору проб водосховищ верхньої течії річки Серет

У червні 2024 року, в рамках проходження комплексної гідрологічної практики, здобувачі освітньої програми «Гідрологія» під керівництвом асистента Ігоря Кузика, здійснили експедиційне дослідження нижньої течії р. Гніздечна – від впадіння у р. Гнізна до с. Дубівці Байковецької територіальної громади. Вхіді цього дослідження здобувачів мали змогу дослідити структуру водо- і землекористування басейну р. Гніздечна, а також ознайомитись із заповідними об'єктами, які створені в долині річки – ландшафтні заказники місцевого значення «Кружляк» і «Гловачеве»,

гідрологічний заказник «На куті» (рис. 6), гідрологічна пам'ятка природи «Дубівцевське джерело».

Рис. 6. Гідрологічні дослідження річки Гніздечна

У червні 2025 року, в рамках проходження комплексної гідрологічної практики, здобувачі освітньої програми «Гідрологія» під керівництвом доцента Ігоря Кузика та асистента Володимира Царика, здійснили експедиційне дослідження середньої течії русла річки Серет від села Тудорів Копичинецької територіальної громади до Скородинського водосховища (рис. 7). Де мали змогу ознайомитись із роботою Скородинської гідроелектростанції та рекреаційними об'єктам в долині річки.

Рис. 6. Гідрологічні дослідження середньої течії русла річки Серет

Список використаних джерел:

1. Блотний Ю. Гідрохімічні параметри водосховищ верхньої течії річки Серет. Матеріали звітної наукової конференції викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів кафедри геоєкології та гідрології і НДЛ «Моделювання еколого-географічних процесів». Тернопіль: ТНПУ, С. 176-185.
2. Брановський І. Водокористування територіальних громад басейну річки Гнізdechна. Моделювання еколого-географічних систем: матеріали звітної наукової конференції викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів кафедри геоєкології та методики навчання екологічних дисциплін та НДЛ «Моделювання еколого-географічних процесів». Тернопіль, 2023. С. 138-143.
3. Мельник Ю.Т., Царик Л.П., Кузик І.Р. Регламентація господарської діяльності на ставках і водосховищах в басейні річки Нічлава. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. Вип. 38. 2022. С. 29-38. D
4. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І.Р., Царик В.Л. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія. Вид. 2-ге доп. і перероб. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. 162 с.
5. Царик Л., Мельник Ю., Кузик І. Геоєкологічні проблеми річки Нічлава. *Вісник Тернопільського відділу УГТ. №5 (випуск 5)*. 2021. С. 44-49.
6. Ljubomyr P. Tsaryk, Ivan P. Kovalchuk, Petro L. Tsaryk, Bogdan S. Zhdaniuk, Ihor R. Kuzyk. (2020). Basin systems of small rivers of Western Podillya: state, change tendencies, perspectives of nature management and nature protection optimization. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29.(3), 606-620.

Світлана НОВИЦЬКА

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоєкології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Любов ЯНКОВСЬКА

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоєкології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

ЗДОБУТТЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТАМИ-ЕКОЛОГАМИ ПІД ЧАС ПОЛЬОВОГО ЕТАПУ ПРАКТИКИ У ПРИРОДНИХ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ В МЕЖАХ НПП «КАРПАТСЬКИЙ».

Невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх студентів – екологів є практика у природно-заповідних територіях, під час проходження якої студенти освітньо-професійної програми «Екологія» знайомляться з особливостями роботи установ природно-заповідного фонду.

Практика забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання, як: розуміти основні екологічні закони, правила і принципи охорони довкілля та природокористування; розуміти основні концепції, теорії та практичні проблеми в галузі природничих наук, що

необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування; виявляти фактори, що визначають формування біорізноманіття; розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду; уміти проводити пошук інформації з використанням різних джерел для прийняття обґрунтованих рішень; поєднувати навички самостійної та командної роботи задля отримання результату з акцентом на професійну сумлінність та відповідальність за прийняття рішень; уміти обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору і обробки даних. Основною метою проходження польової практики у природних заповідних територіях є практичне вивчення заповідних об'єктів різних категорій заповідання, їх структури та особливостей території.

Однією з важливих баз практики є Карпатський регіон з його багатством заповідних об'єктів різних таксономічних рівнів. Серед різноманітного спектру заповідних об'єктів Карпат особливе місце посідає Карпатський національний природний парк (НПП).

Рис. 1. Дослідження рослинності водно-болотних угідь в витоках річки Прут

Також під час проходження польового етапу практики студенти відвідали адміністрацію НПП «Карпатський» в м. Яремче, де мали можливість відвідати Музей природи, ознайомитися з літописом природи, особливостями роботи відділів парку, а також попрацювати з науковими співробітниками парку під час проведення польових досліджень абіотичних показників парку, зокрема гідрологічних вимірювань на річці Прут (рис. 1, 2, 3).

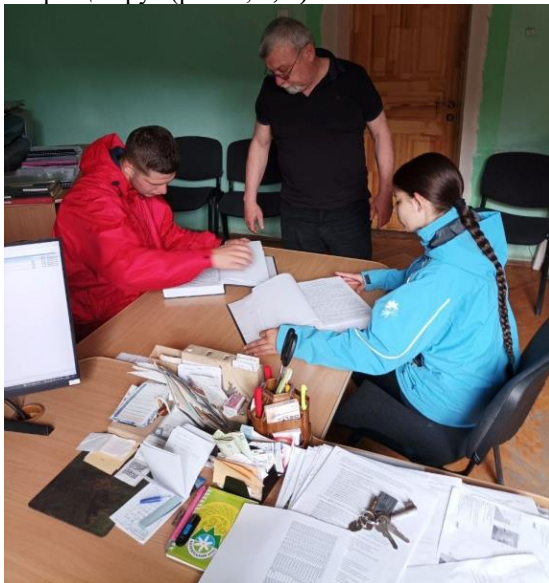

Рис. 2. Ознайомлення з літописом природи НПП «Карпатський»

Рис. 3. Адміністрація НПП «Карпатський»

Рис. 4. Визначення кислотності води в річці Прут із співробітником НПП «Карпатський»

Студенти також мали можливість помандрувати екологічними стежками парку: «Водоспад Дівочі сльози», «Стежка Довбуша», «На гору Маковиця», ознайомитися з особливостями організації екологічних стежок різного ступеня складності (рис. 5, 6, 7).

Рис. 5. Гора Маковиця

Рис. 6-7. Дослідження фауни на екологічній стежці до водоспаду «Дівочі сльози»

Під час польової практики в заповідних об'єктах студенти ознайомлюються з особливостями заповідних об'єктів різних категорій, підходами до їх формування і розвитку, режимом охорони; вивчають літопис природи; організацію різних видів екологічних стежок; набувають вміння визначати червонокнижні види рослин і тварин; з'ясовувати специфіку роботи науковців у заповідних об'єктах; оволодівають методами сучасних польових досліджень; формують навички самостійного опрацювання зібраного емпіричного матеріалу; набувають навичок роботи з приладами для проведення інструментальних спостережень; оформлення даних польових робіт, підготовки звітних матеріалів про польові дослідження та їх захист; поглиблення знань про принципи і значення природозаповідання. Ці знання, вміння і навички є необхідними для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавра екології.

Список використаних джерел:

1. Карпатський національний природний парк. Офіційна сторінка.
URL: <https://karpatyskyi-park.in.ua/mandruy/marshruty/page/3/?route-type=ekostezhka>.

Інна ПОПЛАВСЬКА

*кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ПРАКТИК ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ» В УМОВАХ ВІЙНИ

Російсько-українська війна стала серйозним викликом для всіх сфер життя в Україні, зокрема й для системи освіти. Особливо гостро проблеми проявилися у підготовці фахівців прикладних спеціальностей, де значну частину навчального процесу становлять практики на базах підприємств. Спеціальність «Туризм та рекреація» належить саме до таких напрямів, адже формування професійних компетенцій студентів неможливе без безпосереднього ознайомлення з реальною діяльністю туристичних агентств, готелів, санаторно-курортних і рекреаційних закладів, екскурсійних бюро. Саме під час практики майбутні фахівці навчаються спілкуватися з клієнтами, вирішувати організаційні питання, планувати маршрути, розробляти турпродукт, аналізувати поведінку споживача і формувати сервісну культуру [1].

Проте після початку повномасштабного вторгнення ситуація в туристичній галузі різко змінилася. За даними досліджень, близько

60 % підприємств у сфері туризму й гостинності тимчасово призупинили діяльність або суттєво скоротили штат [2]. Частина готелів і баз відпочинку була переобладнана під тимчасові притулки для внутрішньо переміщених осіб, інші – закриті через небезпеку або окупацію територій. Це призвело до різкого зменшення кількості баз практик, де студенти могли б отримати реальний досвід.

Важливим чинником стало питання безпеки. Багато навчальних закладів були змушені перенести або скасувати очні практики, адже пересування студентів у зону потенційного ризику є неприпустимим. Університети, розташовані в центральних і західних областях, намагаються шукати безпечніші варіанти – локальні готелі, садиби зеленого туризму, волонтерські проєкти з прийому переселенців. Проте навіть у відносно безпечних регіонах існують труднощі з логістикою, транспортним сполученням та забезпеченням проживання студентів під час практики [3].

Не менш актуальною є проблема кадрового дефіциту. Унаслідок мобілізації, вимушеного виїзду за кордон або скорочення діяльності значна частина фахівців туристичної сфери втратила роботу або змінила профіль діяльності. Як наслідок, підприємства не завжди мають змогу забезпечити наставництво студентів, що негативно впливає на якість практики [5]. Багато баз практики працюють у мінімальному складі персоналу, що ускладнює можливість залучення студентів до повноцінного навчально-виробничого процесу.

Додатковим обмеженням стає фінансова неспроможність студентів. З огляду на зниження доходів сімей і зростання цін, значна частина молоді не може дозволити собі переїзд або проживання в іншому місті для проходження практики. Це підштовхує навчальні заклади до пошуку альтернативних варіантів: дистанційних або змішаних форматів, практик на базі навчальних підрозділів, виконання кейсових завдань, проєктів і симуляцій.

Під впливом воєнного стану виникає потреба у модернізації підходів до організації практики. Багато закладів вищої освіти запровадили гібридну модель – частина завдань виконується онлайн, а практичні елементи реалізуються у форматі короткотривалих виїздів або на локальних підприємствах. Такий підхід дає змогу дотримуватися навчального плану і водночас забезпечувати безпеку студентів. Як приклад можна навести використання віртуальних екскурсій, платформ бронювання та цифрових симуляторів для навчання роботи з клієнтами [4].

Важливим напрямом стала розробка нових партнерств. Університети активно співпрацюють із малими бізнесами, громадами, культурними центрами та неурядовими організаціями. Такі мікро-практики

дозволяють студентам долучатися до реальних соціальних і туристичних проєктів, наприклад: організації внутрішнього туризму для переселенців, відновлення локальних подій, створення інформаційних маршрутів про культурну спадщину території. Цей досвід не лише компенсує нестачу традиційних баз, а й розвиває у студентів навички соціальної відповідальності, гнучкості та комунікації [1].

Необхідною складовою сучасної практичної підготовки стає формування компетенцій кризового менеджменту. Майбутні фахівці мають розуміти принципи безпечного туризму, знати алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях, уміти організовувати роботу з внутрішньо переміщеними особами, створювати адаптовані туристичні продукти для соціально вразливих груп населення. У цьому контексті практики мають не лише навчальний, а й гуманітарний зміст – вони сприяють відновленню довіри, згуртованості та соціальної стабільності у громадах [6].

Попри складні умови, нинішня ситуація відкриває і нові можливості для розвитку системи практичної освіти. Цифровізація процесів, поява відкритих баз кейсів, створення національних платформ для онлайн-практик можуть у перспективі забезпечити більшу доступність і гнучкість освіти. Це відповідає європейським тенденціям дуальної освіти та інтеграції технологій у практичну підготовку.

Таким чином, підготовка студентів спеціальності «Туризм та рекреація» в умовах війни відбувається у складних, але динамічних умовах, які стимулюють гнучкі рішення. Головними напрямками подальшого розвитку мають стати: розширення гібридних і дистанційних форматів практик, зміцнення партнерств між університетами й локальними підприємствами, створення цифрових симуляційних платформ і підтримка психологічного добробуту студентів. Усе це дозволить не лише зберегти якість професійної підготовки, а й закласти основу для стійкого відновлення туристичної галузі України в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Барна М. Ю. Туристична галузь України під час війни: виклики, загрози, шляхи виходу з кризи. Львів: Львівський торговельно-економічний університет, 2024. 212 с.
2. Карпенко Ю. В. Стан розвитку туризму в умовах війни. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. 2023. № 2. С. 45–52.
3. Кузищин А. В. Соціально-психологічний стан студентів закладів вищої освіти під впливом російсько-української війни. Актуальні питання практичної підготовки майбутніх фахівців: Матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль: Вектор, 2024. С. 3-5.
4. Melko L. Optimization of the practical training of tourism specialists // Journal of Tourism Education. 2022. Vol. 5, No. 1. P. 34–42.
5. UNDP. Impact of War on Youth in Ukraine. Kyiv : United Nations Development Programme, 2024. 60 p. URL: <https://www.undp.org/ukraine>
6. Managing tourism education in wartime conditions: international experience. ResearchGate. 2023. URL: <https://www.researchgate.net>.

Іван РУДАКЕВИЧ

кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка

ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З КРАЄЗНАВСТВА ПО ОБЛАСТЯХ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Польовий етап навчальної практики з краєзнавства відбувся у червні 2024 р. для студентів III курсу географічного факультету напрямів підготовки «Середня освіта (Географія)» та 106 «Географія» денної форми навчання. Метою практики є закріплення теоретичних знань з географічного краєзнавства і туризмознавчих дисциплін у польових умовах під час практики. Учасниками практики були 16 студентів з двох академічних груп.

Основними завданнями практики є закріплення і поглиблення теоретичних знань, отриманих під час аудиторного вивчення курсу географічного краєзнавства та туризмознавчих дисциплін та оволодіння навичками самостійного проведення польових досліджень, навичками самостійного проведення географо-краєзнавчих і геотуристичних досліджень, вміння узагальнювати й аналізувати зібраний фактичний матеріал та оформлювати зібрані матеріали у вигляді звіту; набуття навичок самостійної організаторської і практичної діяльності майбутніми фахівцями в галузі географії.

Згідно з методикою проведення досліджень програма практики охоплює три послідовних періоди: підготовчий, основний та заключний.

Підготовчий етап є періодом теоретичного опрацювання матеріалу майбутніх польових досліджень. Складається загальна схема вивчення краєзнавчих і туристичних об'єктів, календарний план проведення робіт, маршрут практики. Здійснюється пошук засобів пересування, вирішуються питання технічного забезпечення учасників маршруту. Підбирається необхідний картографічний матеріал, електронні джерела та література, що стосується проблем розвитку туризму в регіоні та Україні.

Під час підготовчого етапу практики студенти опрацьовували літературні та картографічні джерела, а також Інтернет-сторінки, з яких отримували та систематизували інформацію про природні та суспільні об'єкти, характеристики населених пунктів, які планували відвідати під час поїздки.

Польовий етап є основним у програмі практики і стосується безпосереднього проведення дослідницьких робіт під час маршрутних спостережень.

Польовий етап дослідження відбувається у два етапи. Перший етап передбачає вивчення об'єктів і ресурсів пізнавально-екскурсійного туризму Західної України на базі університету шляхом опрацювання літературних та електронних джерел.

Під час польового етапу практики був здійснений виїзд за маршрутом: Тернопіль – Івано-Франківськ – Ворохта – Верховина – Коломия – Чернівці – Тернопіль. Під час них студенти мали можливість оглянути і дослідити природні, соціально-економічні та туристичні об'єкти як окремих міст чи сіл, але й громад і туристичних місцевостей. Під час першого виїзду студенти ознайомилися з природними та історичними пам'ятками міста Бучач, а також з особливостями його соціально-економічного розвитку. Зокрема, ознайомилися з відомими історико-архітектурними пам'ятками міста: ратуша, монастир Василіян, костел Діви Марії, дворик Агнона. По дорозі також проаналізували будову річкової долини та гідрологічні характеристики р. Дністер та її значення для України та навколишніх місцевостей.

Під час відвідування м. Івано-Франківськ ознайомилися з історією формування міського поселення, його планувальною структурою, демографічною та економічною ситуацією, історико-культурними пам'ятками (ратуша, Домініканський костел, Вірменська церква, Вічевий майдан, бастион старої фортеці). Особливої уваги заслуговує в місті громадський центр «Промприлад Реновація», який розвивається за рахунок інвестицій та пайових внесків бізнесу та приватних осіб.

Далі по маршруту практики у с. Старуня Богородчанської громади вивчали місцевий релігійний центр, а також унікальну геологічну пам'ятку природи – Старунський грязевий вулкан (рис. 1). Його кратери викидають на земну поверхню нафту, газ, озокерит, солі, металеві корисні копалини та мінеральні води. Раніше у цьому місці була діюча озокеритова шахта, в якій наприкінці XIX ст. відкопали цілого мамонта. У наступному по маршруту м. Надвірна оглянули центр міста та місцевий нафтопереробний завод і промислову зону. У селищі Ворохта ознайомилися з місцевими туристичними об'єктами та рекреаційно-туристичною інфраструктурою. У цьому населеному пункті оглянули також частину гірського масиву Чорногора.

Далі по маршруту ми проїхали через Яблуницький перевал і зупинилися у с. Лазещина Закарпатської області, де ознайомилися з місцевими пам'ятками та оглянули найвищі вершини Українських Карпат – гори Говерла та Петрос. На жаль, через погані погодні умови не піднімалися в гори. У селищі Ясіня оглянули місцеві цікаві об'єкти, зокрема храми, громадський центр, стару діючу турбазу «Едельвейс», торгові заклади. Побачили також місце злиття двох річок Східного

Закарпаття – Чорної Тиси та Лазещини. По дорозі також оглянули досить високий Труфанецький водоспад, який починається на масиві Драгобрат. У селищі Кваси відвідали джерела мінеральних вод і знамените крафтове виробництво пива та сиру торгової марки «Ципа».

Рис. 1. Біля грязевого вулкану в с. Старуня

Рис. 2. Біля Труфанецького водоспаду (Закарпатська область)

На наступний день практики попрямували до селища Верховина, де оглянули його центральну частину, піднялися на оглядову вежу та відвідали сувенірний ринок. По дорозі оглянули також найвищий в Україні Кривопільський перевал. Далі по маршруту у місті Косів відвідали екскурсію у Косівському інституті прикладного та декоративного мистецтва. За сприяння доцента цього закладу Івана Ваха оглянули майстерні обробки дерева, кераміки, шкіри, тканин і металів. Ознайомилися також оглядово з центральною частиною і пам'ятками міста Косів. Наступним містом був Снятин з найвищою на Прикарпатті ратушею і великим собором.

Останнім великим містом на маршруті практики було Чернівці. Тут студенти відвідали екскурсію по об'єкту спадщини ЮНЕСКО – Резиденції митрополитів Буковини та Далмації (головний корпус Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича). Ознайомилися також з центральною частиною міста з визначними пам'ятками (ратуша, будівля театру, художнього музею, Кафедральний Собор). На зворотній дорозі до Тернополя відвідали ще місто Заліщики, давній кліматичний курорт Поділля. Там оглянули колишній палац Бруницьких і міський парк біля нього з виходом на берег р. Дністер.

За підсумками практики був написаний звіт всіма студентами груп. Про окремі об'єкти пройденого маршруту опис виконувався невеликими бригадами у складі трьох-чотирьох студентів. Більшість студентів отримали оцінки «відмінно».

Список використаних джерел:

1. Замки і храми України. URL: <https://castles.com.ua/index.html> (дата звернення 22.02.2025).
2. Івченко А. С. Вся Україна. К.: ДНВП «Картографія», 2008. 656 с.
3. Мариняк Я. О., Рудакевич І. Р. Географічне краєзнавство: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Вектор, 2016. 72 с.

Наталія ТАРАНОВА

кандидат географічних наук,

доцент кафедри географії та методики її навчання

ТНПУ ім. В. Гнатюка

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА З МЕТЕОРОЛОГІЇ І КЛІМАТОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ГЕОГРАФА

Практична підготовка є важливим елементом професійного становлення майбутніх фахівців у галузі географії. Польова практика з метеорології і кліматології забезпечує інтеграцію теоретичних знань і

практичних умінь, формування дослідницької компетентності та професійної ідентичності студентів. У сучасних умовах воєнного стану, посилення екологічних загроз та глобальних кліматичних змін значення такої практики зростає у багато разів, адже вона готує студентів до роботи у реальних, часто кризових ситуаціях.

Метою практики було формування у студентів умінь:

- організовувати та проводити мікрокліматичні й метеорологічні спостереження;
- користуватися класичними метеорологічними приладами;
- виконувати камеральну обробку та інтерпретацію результатів;
- застосовувати метеорологічні знання для оцінки кліматичних ризиків та забезпечення екологічної безпеки.

Завдання практики включали: проведення мікрокліматичних досліджень, аналіз добового та тижневого ходу метеопараметрів, ознайомлення з роботою гідрометеорологічних служб та підготовку індивідуальних і групових звітів.

Практика проходила з 2 по 16 червня 2025 року під керівництвом доцента кафедри географії та методики її навчання, канд. геогр. наук Н. Б. Таранової. Участь взяли студенти освітніх програм «Середня освіта (Географія)», «Географія» (групи СОГ-11, СОГ-ст-11, Г-12), а також «Екологія», «Гідрологія», «Ґрунтознавство. Експертна оцінка земель і ТП» (гр-15, гр-ст-15, Гід-14, Е-16).

Програма практики включала три основні етапи:

Підготовчий етап – інструктаж, ознайомлення з метою та завданнями, відпрацювання роботи з метеоприладами (опадомір Третьякова, анеометри, термографи, барографи і т.д.).

Рис. 1. Підготовчий етап польової практики: студенти вивчають метеорологічні прилади перед роботою в польових умовах [1, 2]

Рис 2. Студенти вивчають будову та принципи роботи метеорологічних приладів [3]

Польові дослідження – проведення систематичних спостережень на території університету, у парку «Сопільче» та біля Тернопільського ставу. Студенти здійснювали вимірювання температури, вологості, атмосферного тиску, напрямку та швидкості вітру, кількості опадів, заносили дані у польові щоденники.

Рис. 3. Студенти під час мікрокліматичних спостережень на території університету [1, 2]

Рис. 4. Моменти практики: пам'ятне фото в парку Сопільче [3]

Рис 5. Пам'ятне фото біля Тернопільського ставу під час практики [3]

3 та 12 червня 2025 року відбулася екскурсія до Тернопільського обласного центру з гідрометеорології та авіаційної метеостанції (АМСЦ). Студенти ознайомилися з принципами організації метеоспостережень, вивчили методики збору та передачі даних, побачили роботу приладів у реальних умовах. Особливу увагу було приділено міжнародним метеокодам SYNOP, METAR та SPECI. Начальник АМСЦ м. Тернополя Володимир Кучерка поділився

практичним досвідом та наголосив на важливості метеорологічних спостережень для авіації та прогнозування ризиків.

Рис 6. Студенти проводять спостереження біля психрометричної будки і опадоміра Третякова [3]

Рис 7. Спільне фото: студенти (групи СОГ-11, СОГст-11, Г-12), доц. Н. Таранова та начальник АМСЦ м. Тернополя Володимир Кучерка [3]

Рис 8. Спільне фото: студенти (групи Гр-15, Грст-15, Гід-14, Е-16), доц. Н. Таранова та начальник АМСЦ м. Тернополя Володимир Кучерка [1, 2]

Особливого наукового та виховного значення набула надзвичайна метеоекологічна ситуація, що виникла 5 червня 2025 року у зв'язку з масштабними пожежами та задимленням, спричиненими військовою агресією рф. Під час практики було зафіксовано критичні рівні забруднення повітря, що мало прямий вплив на метеорологічні спостереження та умови перебування в полі. Студенти не лише стали свідками цього процесу, а й змогли простежити роботу гідрометеорологічних служб у режимі оперативного реагування. Таким чином, навчальний процес отримав додаткову прикладну складову, адже ситуація чітко продемонструвала значення метеорологічних знань для забезпечення екологічної безпеки, прогнозування ризиків та захисту населення.

На завершальному етапі студенти виконували камеральну обробку результатів, готували індивідуальні та групові звіти. Це дозволило оцінити рівень сформованості їхнього аналітичного мислення, вміння працювати з великим масивом даних, робити узагальнення та висновки. Важливо, що під час захисту результатів відзначалося

відповідальне ставлення студентів до професії, готовність до роботи в умовах невизначеності та нестандартних викликів.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що польова практика з метеорології і кліматології виконує низку ключових функцій у професійній підготовці студентів-географів:

- пізнавальну, забезпечуючи глибше розуміння закономірностей атмосферних процесів;
- практикоорієнтовану, формуючи конкретні навички дослідження погоди та клімату;
- виховну, сприяючи розвитку екологічної свідомості та ціннісного ставлення до довкілля;
- ідентифікаційну, оскільки практика допомагає студентам усвідомити власну професійну роль і значення майбутньої діяльності для суспільства.

Практика з метеорології і кліматології 2025 року засвідчила, що навіть у складних умовах воєнного стану можна забезпечити якісну професійну підготовку студентів. Вона стала потужним чинником формування професійної ідентичності, стресостійкості та готовності до роботи у кризових ситуаціях.

Здобутий досвід має велике значення не лише для освітнього процесу, а й для майбутньої професійної діяльності випускників, адже метеорологія і кліматологія сьогодні – це не тільки науки про погоду, а й ключові інструменти забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Польова практика з метеорології і кліматології на географічному факультеті ТНПУ: досвід, що формує фахівця. Повідомлення на сайті Тернопільського національного педагогічного університету. URL: <https://tnpu.edu.ua/news/11698/>.

2. Польова практика з метеорології і кліматології: досвід, що формує фахівця. Фото-матеріали зі студентської практики [Instagram-пост]. URL: https://www.instagram.com/p/DLARYr7NrjDSjuAGRs_rXqnwAehv2b77BXv0qc0/?img_index=1.

3. Польова практика з метеорології та кліматології: крок до професійної ідентичності географа. Фото-матеріали зі студентської практики [Instagram-пост]. URL: https://www.instagram.com/p/DLRcmV9t_7SPKRx2ea_zuSKwSR0M-28a-Wc6hI0/?img_index=1.

Світлана НОВИЦЬКА
кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоєкології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Володимир ЦАРИК
асистент кафедри географії та методики її навчання
ТНПУ ім. В. Гнатюка

ПАМ'ЯТНІ МИТТЄВОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ГІДРОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Польові практики – це не тільки закріплення отриманих в аудиторіях знань, набуття певних навичок проведення вимірювання метеорологічних параметрів водойм, це насамперед безпосереднє знайомство з водними об'єктами, їх станом, проблемами, відвідини нових місцевостей. Програма польової практики з гідрології передбачає формування у студентів навичок спостереження за гідрологічними процесами та об'єктами, а також вміння користуватися польовим спорядженням, приборами та інструментами для проведення гідрологічних вимірів.

Загальна гідрологічна практика у студентів групи Гід-23 та Гідск-13 географічного факультету денної форми навчання спеціальності 103 Науки про Землю (Гідрологія) проходила згідно графіку навчального процесу з 26 травня по 20 червня 2025 р. у зв'язку з обставинами воєнного часу в Україні в змішаному форматі. Польову загальну гідрологічну практику проходили студенти, відповідно до списку груп. Загальна гідрологічна практика проводилася у IV семестрі у студентів групи Гід-23 і II семестрі у студентів Гідск-13 впродовж 4 тижнів. Вона включала три основні етапи: рекогносцювання (візуальне вивчення місцевості) місць проведення практики, для ознайомлення з гідрологічними об'єктами (рис.1); на другому етапі проводились ознайомлення з засобами вимірювання і визначення основних гідрологічних характеристик водойм і річок, прийомами здійснення основних польових гідрологічних робіт і спостережень; третій етап – камеральна обробка матеріалів проведених робіт і спостережень та складання звіту з навчальної практики. Студенти вели щоденники практики, у яких вказували всі види польових робіт, методи камеральної обробки матеріалів, основні вимоги інструктажів та настанов керівників практики, сутність здійснених маршрутів. Практика розпочалася з настановчої конференції (підготовчого етапу), яка проходила в змішаному форматі очної та онлайн-зустрічі в системі ZOOM. Студенти були ознайомлені

з програмою практики, інструментами польових гідрологічних досліджень, ведення польового щоденника. Вони пройшли інструктаж з техніки безпеки, були ознайомлені з правилами поведінки в польових умовах, а також з критеріями оцінювання і вимогами щодо складання та оформлення звіту, захисту практики.

Під час першого етапу студенти ознайомлювалися з місцями проходження практики за допомогою картографічних і літературних джерел, презентацій.

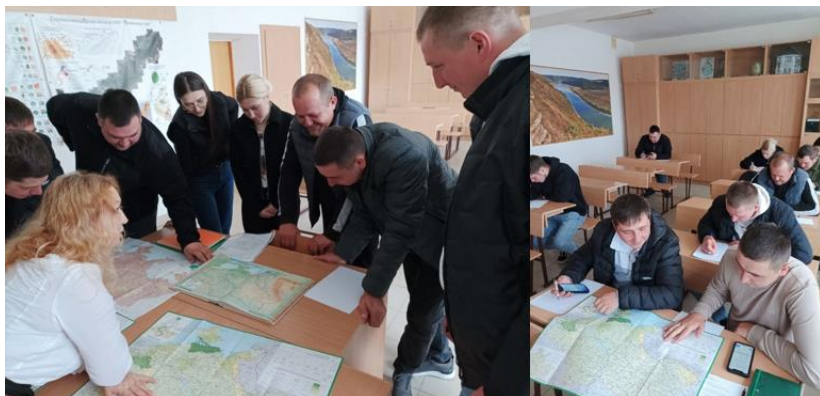

Рис.1. Ознайомлення з місцями проведення практики

Другий польовий етап практики пройшов на маршрутах, затверджених на засіданні кафедри.

Розпочиналась маршрутна частина практики на річці Серет (в межах м. Тернополя і його околиць), де студенти відвідали гідрологічні пам'ятки природи місцевого значення в гідропарку «Сопільче», а також в з притоками Серету потічками Рудка і Довжанка, регіональним ландшафтним парком «Загребелля» водно-болотними угіддями в межах гребного каналу та Чистилівського орнітологічного заказника. На цьому маршруті студенти вимірювали базові параметри річки Серет та її приток (глибина, ширина, швидкість течії, витрати води), також були ознайомлені з гідрологічними пам'ятками природи, місцевими джерелами, де визначали фізичні та органолептичні параметри води (прозорість, запах, смак, тощо) (рис.2). Увага студентів була звернута на наявність зеленоніжних угруповань рослин в межах Тернопільського ставу, ролі ставу у відпочинку і оздоровленні населення, як складової частини РЛП «Загребелля». Також було відмічено важливу роль водно-болотної рослинності у верхів'ї ставу з очищення води та її насичення киснем. Завершувався маршрут у Чистилівському орнітологічному заказнику загальнодержавного значення, в якому збережені природні

умови для відтворення водно-болотних видів птахів.

Наступним пунктом маршруту було місто Яремче, дирекція НПП «Карпатський» – водоспад Пробій на р. Прут – Водоспад «Дівочі сльози» на р. Жонка – Вольєрне господарство (м. Яремче) – г. Говерла (Заросляк) – Екологічна стежка Довбуша – г. Маковиця – природне джерело Яремчанського природоохоронного науково – дослідного відділу. В процесі проходження маршруту студенти були ознайомлені з природою національного парку, його рослинним і тваринним світом, основними гідрологічними об'єктами: р. Прут, водоспад Пробій, р. Жонка, водоспад «Дівочі сльози» та джерело Яремчанського природоохоронного науково – дослідного відділу. Також студенти відвідали екологічні стежки на гору Говерла та Маковиця. Проводили заміри основних параметрів вказаних гідрологічних об'єктів, звернули увагу на якість води карпатських річок і їх відмінностей від подільських.

Рис.2. Виміри базових параметрів джерел і річки Серет

Наступною пунктом маршрутної частини практики було місто Заліщики, зокрема: дирекція НПП «Дністровський каньйон» – гідрологічний пост на р. Дністер – джерело «Хрещатик» – водоспад поблизу с. Звинячин Чернівецької області – річка Джурин в урочищі Червоне – Червоногородський водоспад. Студенти були ознайомлені із основними завданнями, структурою і виконуваними функціями НПП. На місцевій екологічній стежці було представлено унікальні ландшафти Дністровської долини, рідкісні види рослин і тварин НПП (рис.4).

На гідропості Заліщики було продемонстровано визначення основних параметрів річки Дністер (рис.4), а також показані відмітки в пункті спостереження найвищих рівнів води річки.

Далі шлях пролягав до Червоногородського водоспаду на річці Джурин – найбільш відвідувану гідрологічну пам'ятку природи області.

Рис.3. Фото на фоні каньйону та під час відвідин гідрологічного поста м. Заліщики

Рис.4. Перед відвідуванням місцевої екологічної стежки та Червогородського водоспаду

За підсумками практики студентами підготовлено комплексний звіт, в якому описані етапи і маршрути проведеної практики, який ілюстрований графічними, картографічними і фотоматеріалами. інформацією про виконання програми практики, перелік всіх видів робіт, що здійснювались за період практики. Звіт був переданий на електронну пошту керівника практики, а також в паперовому варіанті на кафедру. На підсумковій конференції у форматі круглого столу проведено обговорення результатів та за оцінкою звіту практики (якість оформлення та змістове наповнення), а також результатами захисту і індивідуальної роботи студентів (в т.ч. ведення щоденників практики), всі студенти успішно захистили звіт і отримали позитивні оцінки. Перегляд презентацій та фотоматеріалів навів приємні спогади про перебування студентів у таких унікальних місцях Подільського Подністер'я і Карпат.

Список використаних джерел:

1. Новицька С.Р. Робоча програма з загальної гідрологічної практики. Тернопіль: ТНПУ, 2021, 12 с.
2. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І. Р., Царик В.Л. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок. Видання доповнене та перероблене. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. 162 с.

Наталія ТАРАНОВА
*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

ПОЛЬОВА ПРАКТИКА «СЕЗОННІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ПРИРОДІ» ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ГЕОГРАФІВ

Основною метою практики є вироблення у студентів умінь і навичок ведення довготривалих натурних спостережень у різних природних умовах. Серед основних завдань:

- регулярні метеорологічні вимірювання (температура, відносна вологість, атмосферний тиск, напрям і швидкість вітру, тривалість сонячного сйява, кількість опадів, характер хмарності);
- гідрологічні дослідження (визначення температури води, рівня, швидкості течії, характеристика льодового режиму, фіксація змін водності впродовж сезону);
- геоморфологічний аналіз (виявлення активних екзогенних процесів, сезонні особливості рельєфоутворення, вплив кліматичних факторів на ерозійні процеси та ґрунтоутворення);
- фенологічний моніторинг (спостереження за річними циклами розвитку рослинності, терміни цвітіння та плодоношення, сезонні явища у тваринному світі, переліт птахів, зимівля тварин).

Практика тривала упродовж трьох сезонів 2024-2025 навчального року й була структурована на три блоки: осінній, зимовий і весняний.

Локації проведення – територія університету, околиці м. Тернополя, перша тераса р. Серет, акваторія Тернопільського ставу, Кутківецький ліс, с. Петриків.

Інструментарій – психрометр Ассмана, анеметри чашковий і крильчастий, термометри різних модифікацій, барометр-анероїд, гідрометричні прилади, польові щоденники та GPS-навігатори.

Форма організації – групові та індивідуальні завдання, систематичне ведення щоденників спостережень, камеральна обробка з використанням методів статистики та графічного аналізу.

Осінні метеорологічні спостереження. Метеорологічні умови осені 2024 р. у м. Тернопіль (за матеріалами студентського звіту з польової практики). У вересні 2024 р. спостерігався контрастний характер погодних умов. На початку місяця середньодобові температури досягали +25...+27 °С, однак після 7 вересня відбулося різке зниження до +14-16 °С. У середині місяця (13-16 вересня) зафіксовані найбільші опади (до 30 мм за добу), що супроводжувалися високою вологістю

(80-90 %) і посиленням вітру до 30–35 км/год. Наприкінці місяця (29-30 вересня) відбулося друге похолодання з опадами, коли температура знизилася до +8-10 °С. Таким чином, вересень став перехідним місяцем від літнього тепла до осінньої прохолоди.

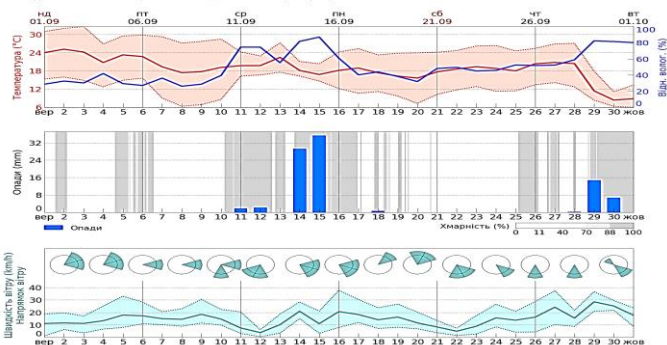

Рис. 1. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у вересні 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Рис. 2. Студенти-географи під час польової практики на набережній Тернопільського ставу (вересень 2024 р.)

Погода у жовтні була типовою для осіннього періоду, але відзначалася підвищеною нестабільністю. У першій декаді температура коливалася в межах +12-18 °С, проте після 15 жовтня відбулося її поступове зниження до +8-12 °С, а наприкінці місяця зафіксовані нічні заморозки. Найбільші опади випали 4-6 жовтня (до 20 мм), тоді як

решта місяця характеризувалася переважно помірними або слабкими дощами. Вологість залишалася високою (70-90 %), а середня швидкість вітру становила 15-25 км/год із західною та північно-західною компонентою. Отже, жовтень виявився дощовим і холоднішим порівняно з вереснем, відображаючи перехід до пізньої осені.

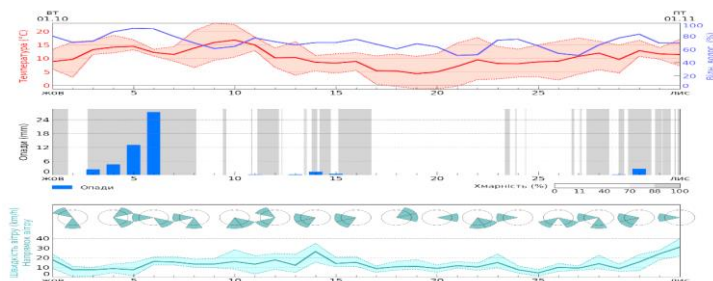

Рис. 3. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у жовтні 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Листопад ознаменував остаточний перехід до зимових умов. У першій декаді температура утримувалася на рівні +8-12 °С, у середині місяця знизилася до +3-6 °С, а наприкінці сягала 0 до -2 °С. Опади випадали нерівномірно, переважно у вигляді дощу та мряки, однак у другій половині місяця з'явилися випадки мокрого снігу (20-22 та 28-30 листопада). Вологість повітря підвищувалася до 90-100 %, що спричиняло утворення густих туманів. Середня швидкість вітру становила 20-30 км/год, а в останній декаді листопада фіксувалися сильні пориви понад 50 км/год. Таким чином, листопад був похмурим, вологим і вітряним, зі стійкими ознаками зимового сезону.

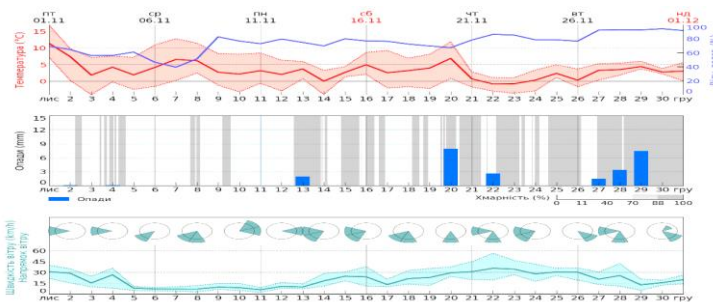
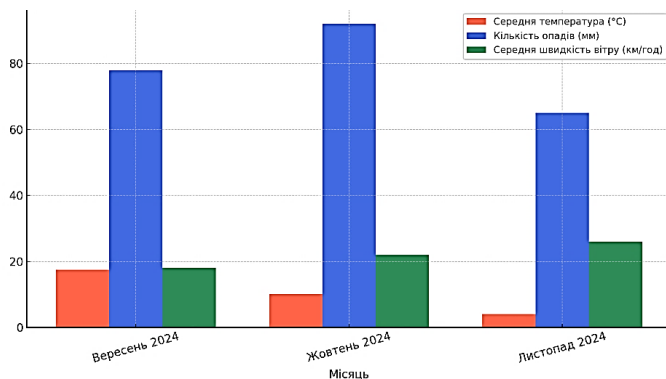

Рис. 4. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у листопаді 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Осінь 2024 року у м. Тернопіль мала динамічний і контрастний перебіг. Вересень вирізнявся різкими температурними перепадами та сильними зливами, жовтень – високою кількістю опадів і поступовим зниженням температур, тоді як листопад ознаменував остаточний перехід до зими з мінусовими температурами, високою вологістю та посиленням вітрового режиму. Такі умови вказують на тенденцію до зростання кліматичної мінливості в регіоні.

**Рис. 5. Порівняння метеопказників осені 2024 р. (м. Тернопіль)
(за звітом з польової практики)**

Порівняння метеопказників осінніх місяців 2024 року у м. Тернопіль демонструє чітко виражену сезонну динаміку та певні кліматичні аномалії.

Середня температура поступово знижувалася від +17,5 °C у вересні до +10,2 °C у жовтні та +4,1 °C у листопаді. Це свідчить про закономірний перехід від літньо-осінніх умов до зимових. Водночас темпи зниження температури були доволі різкими, особливо у другій половині жовтня та в листопаді.

Найбільша кількість опадів зафіксована у жовтні (92 мм), що перевищує вересневий показник (78 мм) і значно більше за листопадовий (65 мм). Така картина характерна для регіону, адже жовтень часто відзначається активною циклоном діяльністю. Водночас нерівномірний розподіл опадів по місяцях може свідчити про зростання кліматичної мінливості.

Середня швидкість вітру зростала від 18 км/год у вересні до 22 км/год у жовтні та 26 км/год у листопаді. Посилення вітрової активності наприкінці осені відповідає закономірностям переходу до зимового періоду та свідчить про збільшення впливу північно-західних повітряних мас.

Отже, осінь 2024 року у Тернополі характеризувалася різким спадом температури, значними опадами в жовтні та поступовим наростанням вітрового навантаження. Такі зміни підкреслюють контрастність сезону та посилюють актуальність систематичного моніторингу кліматичних процесів у регіоні.

Метеорологічні умови зими 2024-2025 рр. у м. Тернопіль (за звітом з польової практики). Грудень вирізнявся нестійким термічним режимом. Середньодобові температури коливалися в межах від -4°C до $+5^{\circ}\text{C}$, із частими відлигами у першій і третій декадах. У другій декаді спостерігалися короткочасні морози. Відносна вологість повітря залишалася високою (70-90 %), що спричинило переважання хмарної погоди. Кількість опадів була найбільшою серед зимових місяців: основні піки припадали на 8-12 грудня, коли добові суми досягали 10-12 мм. Середня швидкість вітру становила 18-22 км/год, переважали західні та північно-західні напрямки.

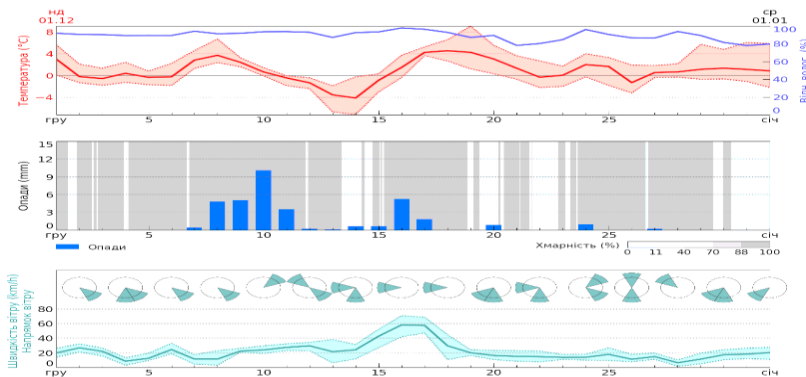

Рис. 6. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у грудні 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Січень відзначився дещо нижчими середніми температурами (-2 до $+3^{\circ}\text{C}$), проте стійкого морозного періоду не спостерігалось. Вологість повітря залишалася високою (80-90 %). Опади випадали переважно у вигляді мокрого снігу та дощу, їх інтенсивність була помірною (1-3 мм/добу). Вітровий режим був відносно спокійним: середня швидкість вітру – близько 15 км/год, з перевагою західних напрямків.

Лютий характеризувався значною мінливістю температурного режиму: від -5°C до $+5^{\circ}\text{C}$, із різкими перепадами наприкінці місяця. Відносна вологість коливалася в межах 75-90 %. Кількість опадів була невеликою, більшість днів відзначалася малою добовою кількістю (до

2-3 мм). Найбільший епізод опадів спостерігався наприкінці місяця (28 лютого). Середня швидкість вітру становила 20-25 км/год, у окремі дні пориви перевищували 35 км/год.

Зима 2024-2025 рр. у м. Тернопіль була аномально м'якою, з відсутністю тривалих морозних періодів і переважанням відлиг. Найбільше опадів випало у грудні, тоді як січень і лютий були порівняно сухими. Вітрова активність наростала наприкінці сезону, що відповідає закономірностям атмосферної циркуляції в перехідний період. У цілому зима характеризувалася підвищеною вологістю, нестійким сніговим покривом і підтверджує тенденцію до пом'якшення кліматичних умов та зростання кліматичної мінливості в регіоні.

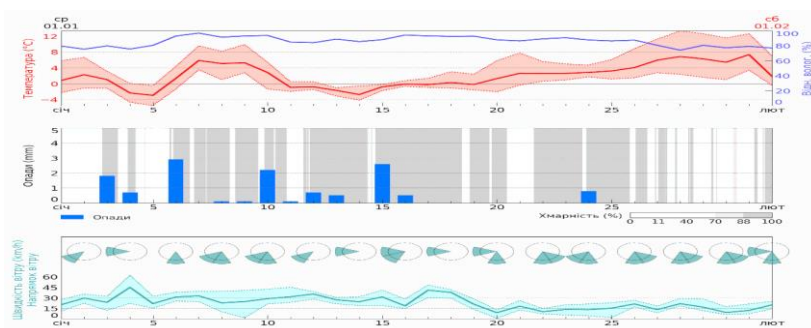

Рис. 7. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у січні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

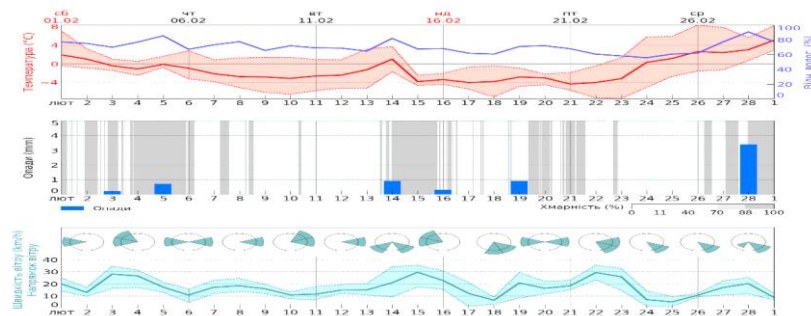

Рис. 8. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у лютому 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

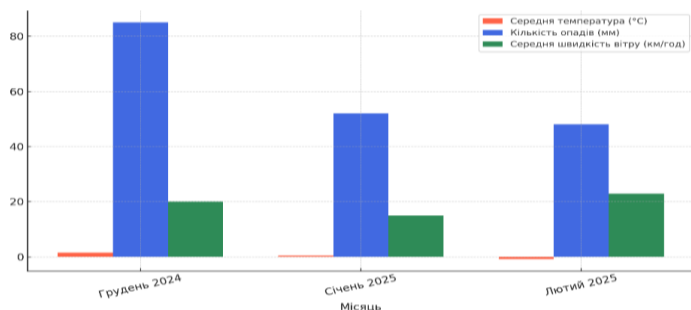

Рис. 9. Порівняння метеопоказників зими 2024/2025 рр. (м. Тернопіль) (за звітом з польової практики)

Порівняння метеопоказників зимових місяців 2024/2025 рр. у м. Тернопіль виявляє певні кліматичні закономірності та відхилення від класичного перебігу зими. Усі три місяці характеризувалися м'якими умовами. У грудні середня температура становила $+1,5^{\circ}\text{C}$, у січні – $+0,5^{\circ}\text{C}$, а в лютому знизилася до $-0,8^{\circ}\text{C}$. Це свідчить про відсутність тривалого морозного періоду та переважання відлиг, що є характерною ознакою сучасних зим в умовах глобального потепління.

Найбільш вологим місяцем виявився грудень із сумою опадів 85 мм. У січні кількість опадів зменшилася до 52 мм, а в лютому – до 48 мм. Таким чином, спостерігається тенденція до зниження зволоження у другій половині зими, при цьому значна частина опадів випадала у вигляді мокрого снігу або дощу.

У грудні середня швидкість вітру становила близько 20 км/год, у січні вона зменшилася до 15 км/год, проте в лютому зросла до 23 км/год. Це вказує на поступову активізацію циклогенезу наприкінці зими, що відповідає характерним синоптичним процесам для регіону.

Отже, зима 2024/2025 рр. у Тернополі була відносно теплою та вологою на початку сезону, з поступовим зменшенням кількості опадів і зростанням вітрової активності у лютому. Такі особливості підтверджують тенденції кліматичної мінливості та вказують на необхідність подальшого моніторингу сезонних змін.

Метеорологічні умови весни 2025 р. у м. Тернопіль (за звітом з польової практики): перший весняний місяць характеризувався нестійким термічним режимом. Середня місячна температура становила близько $+5...+6^{\circ}\text{C}$, що на $1-2^{\circ}\text{C}$ вище кліматичної норми. Упродовж місяця спостерігалися різкі коливання: від нічних заморозків (до -2°C) на початку березня до денних відлиг понад $+15^{\circ}\text{C}$ у другій половині. Відносна вологість залишалася високою (70–90 %), що сприяло частому утворенню туманів. Опади випадали

нерівномірно, з максимумом у середині місяця (до 6 мм/добу). Вітровий режим був досить активним, середня швидкість становила 18–20 км/год, з окремими поривами понад 30 км/год.

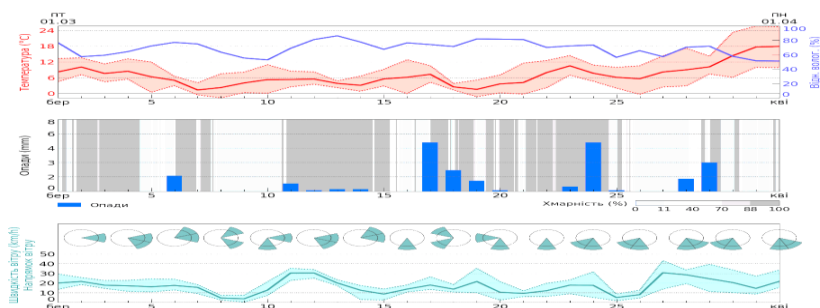

Рис. 10. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у березні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Температурний фон у квітні істотно підвищився: середня місячна температура досягла +10...+11 °С, з окремими денними максимумами до +20 °С. Після перших теплих днів на початку квітня відзначався періодичний спад температури з поверненням заморозків уночі. Кількість опадів була значною (близько 65–70 мм за місяць), особливо у другій декаді, коли добові суми перевищували 10–15 мм. Вологість повітря трималася в межах 60–75 %, що сприяло активному розвитку хмарності. Вітри переважали помірні, середня швидкість знизилася до 15–18 км/год, з переважанням західних і північно-західних напрямків.

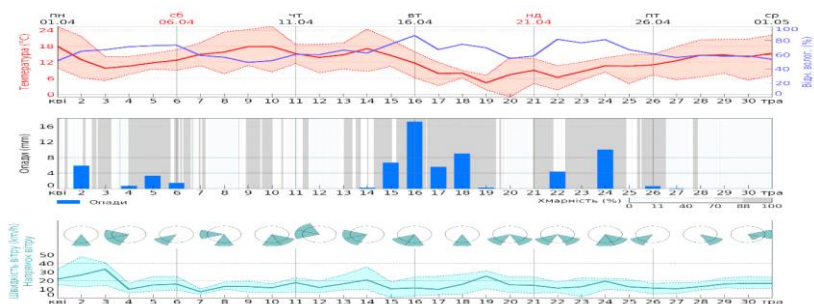

Рис. 11. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у квітні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Останній місяць весни відзначався переходом до літнього режиму погоди. Середня температура становила близько $+15^{\circ}\text{C}$, а наприкінці місяця фіксувалися максимуми до $+25^{\circ}\text{C}$. Опади мали зливовий характер, з найбільшою інтенсивністю у третій декаді (добові суми до 12–15 мм). Загальна кількість опадів за місяць перевищила 70 мм, що відповідає нормі. Вологість знизилася до 55–65 %, що відображає сезонне потепління. Середня швидкість вітру становила лише 12–14 км/год, тобто вітрова активність поступово зменшилася.

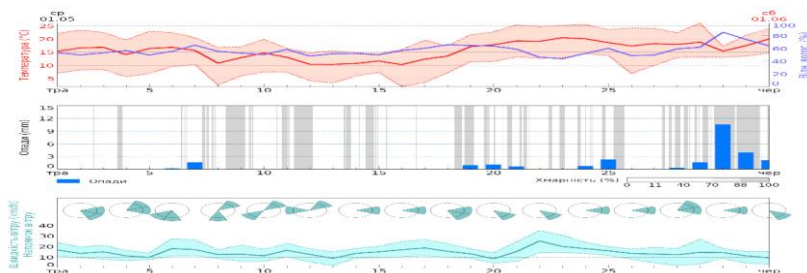

Рис. 12. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у травні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Весна 2025 року у м. Тернопіль мала характерні риси перехідного сезону з поступовим підвищенням температури від $+6^{\circ}\text{C}$ у березні до $+15^{\circ}\text{C}$ у травні, зростанням частки зливових опадів та поступовим зменшенням вітрової активності. Водночас спостерігалися ознаки кліматичної мінливості: різкі температурні контрасти у березні, повернення заморозків у квітні та сильні локальні зливи наприкінці травня. У цілому сезон можна охарактеризувати як тепліший за норму, з достатнім зволоженням і поступовим переходом до літнього кліматичного режиму.

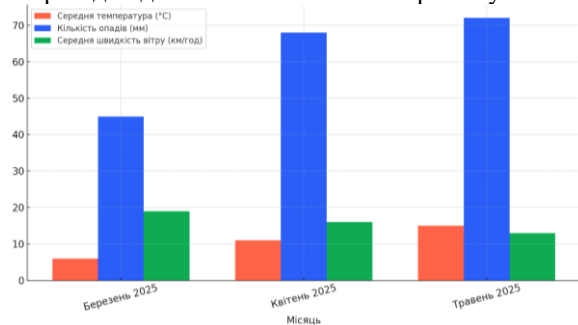

Рис. 13. Порівняння метеопказників весни 2025 року (м. Тернопіль) (за звітом з польової практики)

Порівняльний аналіз метеопказників весни 2025 року у м. Тернопіль свідчить про закономірну сезонну динаміку та водночас виявляє окремі особливості, що відображають кліматичну мінливість регіону. Спостерігається чітке й поступове підвищення середньої температури: від +6 °C у березні до +11 °C у квітні та +15 °C у травні. Така динаміка відповідає класичному перебігу весни в умовах помірного клімату, однак різкі перепади температури у березні (нічні заморозки та денне потепління) свідчать про нестабільність перехідного періоду.

Кількість опадів зростала впродовж усього сезону: 45 мм у березні, 68 мм у квітні, 72 мм у травні. Особливо характерним є збільшення інтенсивності дощів у травні, що часто супроводжувалося грозами. Це підтверджує загальну тенденцію до зростання кількості конвективних опадів у теплий період року.

Середня швидкість вітру поступово зменшувалася від 19 км/год у березні до 13 км/год у травні. Це є типовим для весняного сезону, коли внаслідок стабілізації синоптичних процесів зменшується роль сильних фронтальних явищ.

Таким чином, весна 2025 року у Тернополі характеризувалася поступовим наростанням тепла, збільшенням кількості опадів та послабленням вітрової активності. Водночас різкі температурні коливання на початку сезону й значні зливи наприкінці підтверджують прояви кліматичної мінливості.

Осінь 2024 р. характеризувалася поступовим зниженням температури з 16 °C у вересні до 5 °C у листопаді. Опади зростали у жовтні, а вітри посилювались наприкінці сезону. Цей період був типовим перехідним етапом від літа до зими з різкими температурними перепадами.

Зима 2024/2025 рр. показала нестійкість клімату: від -3 °C у січні до аномально високих +2 °C у лютому. Опади були відносно рівномірними, але спостерігалися значні перепади температур, від відлиг до сильних морозів. Посилений вітровий режим (максимум у січні – 22 км/год) вказує на активність циклонів.

Весна 2025 р. відзначалася закономірним підвищенням середньої температури від +6 °C у березні до +15 °C у травні. Одночасно зростала кількість опадів, з максимумом у травні (72 мм). Вітрова активність поступово зменшувалася, що є типовим для переходу до літнього сезону.

Загальна тенденція: спостерігається виражена кліматична мінливість, з аномально теплими періодами у вересні, лютому та травні. Це свідчить про посилення впливу глобальних кліматичних змін на регіональні умови.

**Рис. 14. Студенти під час польових досліджень
(за звітом з польової практики)**

**Рис. 15. Польовий етап практики: вимірювання атмосферних
параметрів студентами на території університету (за звітом з
польової практики)**

**Рис. 16. Завершальний етап польової практики: групове фото
студентів із метеоприладами на території ТНПУ ім. В. Гнатюка
(за звітом з польової практики)**

Польова практика «Сезонні спостереження в природі» довела свою важливість як складова професійної підготовки майбутніх географів.

Польова практика «Сезонні спостереження в природі» забезпечила студентам-географам набуття практичних умінь і аналітичних навичок, інтегрувала теоретичні знання з польовими дослідженнями та стала важливим чинником їхнього професійного становлення.

Наталія ФЛІНТА

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Ірина МИХАЛЕВСЬКА

*директор Комунального підприємства
«Туристично-інформаційний центр міста Тернополя»*

ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР МІСТА ТЕРНОПОЛЯ ЯК БАЗА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

Практична підготовка є невід'ємною складовою освітнього процесу, спрямованою на поглиблення та закріплення теоретичних знань, які студенти здобувають у рамках професійно-орієнтованих дисциплін підготовки фахівців з туризму. Концепція практичної підготовки майбутніх фахівців з туризму ґрунтується на комплексному підході до туристичного об'єкту, який розглядається не лише як джерело отримання необхідних знань, але й як середовище діяльності студента – майбутнього фахівця в галузі туризму. Процес проходження практики регулюється навчальною програмою, яка сприяє адаптації студентів до сучасних умов розвитку туристичної сфери. Структура та зміст практик поступово розширюють використання дослідницьких знань і навичок, набуті при вивченні базових дисциплін, та спрямовані на моделювання туристичного бізнесу в конкретних умовах і на конкретних територіях. Організація практик передбачає етапність у формуванні різних типів дослідницьких компетенцій – від базових до спеціальних. На початковому етапі студенти опановують загальні компетенції, тоді як на завершальному формуються спеціалізовані компетенції, які відображають специфічні аспекти професійної діяльності у сфері туризму. Тому однією з баз проведення практик для студентів спеціальності «Туризм та рекреація» обрано Туристично-інформаційний центр м. Тернополя, який був створений 27 вересня 2016 року з метою популяризації та розвитку туризму в Тернополі.

Договір про співпрацю між Тернопільським національним педагогічним університетом імені Володимира Гнатюка та Туристично-інформаційним центром м. Тернополя був підписаний в 2024 році.

Основна функція центру полягає у наданні актуальної інформації туристам та місцевим жителям про культурні та історичні об'єкти, заклади харчування, розміщення та інші послуги, що стосуються туризму. Основна мета – формування позитивного туристичного іміджу, популяризація культурної та історичної спадщини громади. Для цього створено сайт Туристично-інформаційного центру <https://visit.ternopil.ua>. Також створюються та поширюються інформаційні матеріали, буклети, карти, рекламна продукція, книги, використовуються QR-коди та туристичне маркування.

Для поширення інформації важливою є співпраця з закладами харчування, розміщення, туристичними агентствами. Інтенсивно використовуються сайт, соціальні мережі Facebook, Instagram, YouTube-канал, мобільний застосунок.

Розробляються відеоролики для соцмереж і YouTube. Є налагоджена співпраця з блогерами, які знімають програми про місто (Узол і Манько, Tour de Ukraine, пакуємо валізи з Тетяною Волковою та інші).

Важливим напрямом роботи є екскурсійна діяльність. Студенти можуть долучатися до екскурсій в ролі як екскурсоводів, так і діючих персонажів у костюмованих екскурсіях. Центр організовує понад 50 різноманітних екскурсій: оглядових, тематичних, костюмованих, інтерактивних та гастрономічних. Найпопулярнішими є маршрути «Таємниці Старого замку», «Велич Тернопільської Катедри» та «Тернопіль крізь призму часу».

Особливу увагу приділено інклюзивності: проводяться екскурсії для людей на кріслах колісних, із сурдоперекладом, а також волонтерські екскурсії для військових та їх сімей, громадських організацій, дітей по проєктах (Залізна Зміна, Пліч-о-пліч). Проводиться збір інформації для мапи безбар'єрності.

Для студентів особливий інтерес становлять квести, адаптовані під різні вікові групи та події в місті. Розроблено настільну гру «Монополія. Тернопіль». У грі є знайомі вулиці, культурні об'єкти та улюблені заклади Тернополя в новому форматі. У грі: 6 унікальних туристичних локацій 18 реальних бізнесів Тернополя – можеш стати їхнім власником. Подорожуй містом, купи, будуй, отримуй дохід і ставай монополістом.

Окремої уваги заслуговує проєкт «Смачний Тернопіль», який

знайомить гостей із гастрономічними традиціями міста. У вересні 2025 року долучився новий учасник (Ірина Шевчук) і відбулася презентація солодкого сувеніру (горіховий торт) «Вітання з Тернополя» у кав'ярні-кондитерській Bude.solodko. Тепер кожен бажаючий може відчутий смак міста XIX ст.

З метою розвитку туристичної сфери організовуються семінари, виїзні навчально-практичні конференції та лекції, зокрема з психології спілкування з туристами, військовими чи надання першої медичної допомоги. Такі заходи сприяють професійному вдосконаленню екскурсоводів.

Центр є співорганізатором туристичних форумів, прес-турів для операторів і агентів з різних регіонів України, бере участь у фестивалях, ярмарках, міжнародних та профільних конференціях і виставках. Розробляється та реалізовується сувенірна продукція з брендунням міста.

Загалом туристично-інформаційний центр виконує ключову роль у наданні туристам необхідної та актуальної інформації про їхню обрану дестинацію. Він є осередком консультування, де туристи можуть отримати детальні дані про туристичні атракції, історичні пам'ятки, культурні заходи та інші цікавинки, пов'язані з їхнім майбутнім відпочинком. Це дає змогу подорожуючим краще пізнати вибране місце та ефективніше спланувати свою поїздку.

Отже, діяльність та співпраця ТНПУ ім. В. Гнатюка з Туристично-інформаційним центром м. Тернополя є важливим механізмом для підвищення якості практичної підготовки студентів спеціальності «Туризм та рекреація».

Список використаних джерел:

1. Комунальне підприємство «Туристично-інформаційний центр міста Тернополя». URL: <https://visit.ternopil.ua>.
2. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева – 3-тє вид., переробл. доп. К.: Альтерпрес, 2005. 436 с.
3. Примак Т. Ю., Шелухіна Д. О. Роль, функція та інновації туристично-інформаційних центрів в міжнародному просторі. DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(11\).2024.9](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(11).2024.9).

Ігор ЧЕБОЛДА
кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоекології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Ігор КУЗИК
доктор філософії (PhD) з наук про Землю,
доцент кафедри геоекології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

РОЛЬ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «НАУКИ ПРО ЗЕМЛЮ»

Сучасна система підготовки фахівців у галузі природничих наук базується на поєднанні теоретичного навчання та практичної діяльності. Виробнича практика виступає ключовим елементом освітнього процесу, оскільки забезпечує студентам можливість застосувати отримані знання в умовах реальної професійної діяльності. Особливого значення практика набуває для студентів спеціальності «Науки про Землю», адже ця сфера передбачає комплексне вивчення взаємодії природних процесів, зокрема гідрометеорологічних, ґрунтово-кліматичних та екологічних факторів [1; 4].

Важливим є те, що практика сприяє формуванню професійних компетентностей не лише на рівні знань та навичок, а й у сфері критичного мислення, прийняття рішень та відповідальності за результати роботи [2].

Базою практики виступив Тернопільський обласний центр з гідрометеорології, що функціонує у складі Гідрометеорологічної служби України. Діяльність центру спрямована на проведення регулярних метеорологічних та агрометеорологічних спостережень, оцінку кліматичних умов, складання прогнозів і рекомендацій для різних секторів економіки, зокрема сільського господарства [2].

Студенти були залучені до роботи в різних структурних підрозділах, включаючи сектор агрометеорології. Основними завданнями практики стали:

- ознайомлення з організаційними та правовими основами функціонування служби;
- вивчення нормативно-правової та методичної бази;
- відпрацювання навичок взаємодії гідрометеорологічних організацій з іншими установами, що працюють у сфері природокористування та аграрного виробництва.

Завдяки цьому студенти отримали комплексне уявлення про

специфіку професійної діяльності, що охоплює як науково-дослідні, так і прикладні аспекти.

Програма практики включала широкий спектр завдань, серед яких:

- агрометеорологічні спостереження за станом і розвитком сільськогосподарських культур;
- оцінка впливу кліматичних факторів на врожайність;
- визначення продуктивності посівів та їхньої стійкості до стресових факторів (посухи, надмірної вологи, заморозків);
- аналіз запасів продуктивної вологи у ґрунті за різними методиками [1; 3];
- підготовка прогнозів щодо врожайності та перезимівлі озимих культур;
- складання бюлетенів, довідок та аналітичних матеріалів для аграрних підприємств.

Особлива увага під час практики приділялася визначенню вологості ґрунту термостатно-ваговим методом. Використовуючи бур АМ-26М, студенти відбирали зразки ґрунту, здійснювали їх лабораторну обробку та проводили відповідні розрахунки. Оволодіння цією методикою має суттєве прикладне значення для аграрного виробництва, адже вологозабезпечення є одним із ключових факторів врожайності [3].

Окремим напрямом практики стало застосування сучасних інформаційних технологій. Студенти працювали з електронними базами даних агрометеорологічних спостережень, використовували статистичні методи аналізу та програмні засоби обробки інформації. Це дало змогу розширити навички в галузі цифрової аналітики та підвищити ефективність роботи з великими масивами даних [4].

Крім того, практиканти ознайомилися з обладнанням для моніторингу ґрунтів і рослинності, що дозволяє забезпечити високу точність інструментальних вимірювань. Знання принципів роботи та практичне використання таких приладів формують у студентів уміння адаптуватися до сучасних вимог професійної діяльності, де автоматизація та точність даних мають вирішальне значення [1].

Результати практики свідчать, що студенти сформували низку професійних компетентностей, зокрема:

- здатність проводити польові та лабораторні спостереження;
- уміння аналізувати дані та робити науково обґрунтовані висновки;
- розуміння взаємозв'язку між метеорологічними умовами та врожайністю культур;
- навички складання прогнозів та рекомендацій для аграрного сектору.

Отриманий досвід підтвердив актуальність інтеграції національної

підготовки з міжнародними підходами, що застосовуються у світовій практиці агрометеорології [4]. Важливим результатом є також формування у студентів усвідомлення соціальної значущості професії, що передбачає відповідальність за прийняття рішень у сфері природокористування та аграрного виробництва.

Виробнича практика на базі Тернопільського обласного центру з гідрометеорології відіграла важливу роль у формуванні професійних компетентностей студентів спеціальності «Науки про Землю». Вона забезпечила комплексне поєднання теоретичних знань з практичними навичками, розширила можливості студентів у сфері використання сучасних інформаційних технологій, підготувала їх до виконання завдань, що мають безпосереднє прикладне значення для аграрного сектору.

Таким чином, виробнича практика є невід’ємним етапом освітнього процесу, що не лише поглиблює професійні знання, але й формує особистісні якості майбутніх фахівців: відповідальність, аналітичне мислення та готовність до інновацій.

Список використаних джерел

1. Барановський В. А., Іваненко О. П. Агрометеорологія: навчальний посібник. Київ: Наукова думка, 2019.
2. Гідрометеорологічна служба України. Нормативно-правова база та організаційні засади діяльності. Київ, 2023.
3. Садченко, О. В. Сучасні методи моніторингу ґрунтово-кліматичних умов. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021.
4. WMO (World Meteorological Organization). Guide to Agricultural Meteorological Practices. Geneva: WMO, 2022.

Любов ЯНКОВСЬКА

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоекології та гідрології
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

ЗНАЧЕННЯ НАУКОВО-ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ОП «ЕКОЛОГІЯ»

Науково-виробнича практика є формою навчальної діяльності, що інтегрує наукові дослідження за обраною темою магістерської роботи з набуттям практичних умінь та навичок у реальних умовах роботи підприємств чи установ за відповідним фахом. Цей етап освітнього процесу є ключовим елементом професійної підготовки, оскільки дозволяє студентам збирати практичний матеріал для звіту і опановувати справжні виробничі процеси. Практика є обов’язковою складовою навчання, спрямованою на розвиток фахових компетенцій

здобувачів вищої освіти та забезпечення їхньої готовності до працевлаштування. Протягом проходження практики магістранти мають можливість застосувати теоретичні знання, отримані в університеті, в реальних умовах професійної діяльності, тим самим роблячи перші важливі кроки до успішного працевлаштування та професійної реалізації.

Основними завданнями науково-виробничої практики є:

1. Систематизація та вдосконалення вже отриманих знань, практичних навичок і вмінь.

2. Набуття професійного досвіду та підготовка випускників до самостійної професійної діяльності.

3. Збирання та обробка матеріалів, необхідних для написання магістерських робіт, а також оформлення результатів досліджень.

Науково-виробнича практика спрямована на покращення професійної та практичної підготовки студентів, забезпечуючи їм доступ до необхідного обсягу практичних знань, умінь і навичок відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Підготовчий етап практики включає ознайомлення студентів із її програмою, визначення конкретних напрямів досліджень та складання індивідуального плану проходження практики. На цьому етапі також здійснюється вибір бази практики. Практика проводиться з відривом від теоретичного навчання на базах, такими як підприємства, організації чи установи, що мають виробничий, науковий або технічний потенціал, здатний задовольнити сучасні вимоги до підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Ці бази також повинні забезпечувати можливість зібрати та проаналізувати необхідні матеріали для написання основної частини магістерської роботи, а також створювати умови для подальшого професійного розвитку та кар'єрного зростання студентів. Залежно від наукових інтересів студентів, у тому числі тематики кваліфікаційних досліджень, базами практик часто обираються: Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації, Державна екологічна інспекція у Тернопільській області; Управління ЖКГ, благоустрою та екології ТМР; Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Тернопільській області; приватні агропромислові підприємства, природно-заповідні об'єкти (ПЗ «Медобори», НПП «Дністровський каньйон», НПП «Кременецькі гори») та інші організації чи установи.

Виконання завдань на робочому місці передбачає застосування теоретичних знань на практиці, набуття студентами професійних навичок, формування бази даних за темою індивідуального завдання та

її обробку відповідно до запланованих етапів. Це включає виконання експериментальної та аналітичної частин роботи, а також моделювання отриманих результатів дослідження.

Під час проходження науково-виробничої практики магістранти здійснюють низку завдань, спрямованих на набуття професійного досвіду. Зокрема, ознайомлюються з історією, структурою та основними напрямками діяльності підприємства, організації або установи, що слугує базою практики; детально вивчають технологічний процес, а також його вплив на стан навколишнього середовища; проводять аналіз компонентного складу забруднювачів, які впливають на довкілля; досліджують природозберігаючі технології, що використовуються на підприємстві, та оцінюють їх ефективність; знайомляться з особливостями організації роботи базових установ у сфері раціонального пошуку, систематизації, обліку, зберігання й використання інформації; вдосконалюють практичні навички роботи з законодавчими і нормативними документами та іншими матеріалами. Цей комплекс заходів сприяє формуванню необхідних компетенцій для успішної професійної реалізації.

Для ефективного засвоєння теоретичних знань, студент під час проходження практики обов'язково веде щоденник. Щоб записи залишалися структурованими та змістовними, їх необхідно заповнювати щоденно.

Камеральний і заключний етап науково-виробничої практики передбачає складання зведеного звіту за результатами проведених досліджень. Цей звіт вимагає виконання наступних завдань: аналізу та систематизації отриманих матеріалів; створення готових картографічних і схематичних даних; виготовлення фотоматеріалів; формування висновків і рекомендацій. Захист звіту покладає на студентів завдання підсумувати результати самостійної дослідницької роботи. У цьому процесі вони представляють оформлені результати у вигляді текстових, фотографічних, картографічних або інших документів. Доцільно завершити звіт критичним аналізом природоохоронної роботи конкретного підприємства. Підготовлені текстові та графічні матеріали можуть бути використані для виконання кваліфікаційної роботи.

Таким чином, науково-виробнича практика відрізняється від традиційної виробничої тим, що головний акцент робиться на проведенні досліджень і залученні магістрантів до наукової діяльності. Це не лише сприяє здобуттю практичних навичок, але й допомагає розвивати дослідницький потенціал студентів, що стає важливим фактором у формуванні їх майбутньої наукової або професійної кар'єри.

Список використаних джерел

1. Павличенко А. В., Риженко С. А. Науково-виробнича практика. Методичні рекомендації. НТУ «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2019. 27 с.
2. Науково-виробнича практика. Методичні вказівки до проходження практики та оформлення звіту студентами ступеню вищої освіти «Магістр» спеціальності 201 «Агрономія» / уклад. В. С. Хахула, М.Б. Грабовський, О. С. Городецький, М.В. Лозінський, І.Д. Примак. Біла Церква, БНАУ, 2020. 20 с.
3. Науково-виробнича практика. Робоча програма навчальної дисципліни для студентів освітньої програми «Екологія» другого (магістерського) рівня освіти. / уклад. Л. В. Янковська. Тернопіль: ТНПУ, 2024. 18 с.
4. Новицька С., Янковська Л. Формування ставлення особистості до навколишнього середовища як основа організації екологічної освіти. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки*: матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 15 жовтня 2020 р.). Тернопіль: Вектор, 2020. С. 358-364.
5. Янковська Л. В. З досвіду організації педагогічної практики студентів-екологів ТНПУ ім В. Гнатюка. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності "Екологія" у ТНПУ ім. В. Гнатюка, 7-8 травня 2019 р. Тернопіль: Тайп, 2019. С. 11–34.

II Науково-практичний семінар
з нагоди 40-річчя утворення Геостанціону
Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка

**«РОЛЬ БАЗ ПРАКТИК
У ПРАКТИКООРІЄНТОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ»**

*Матеріали
II Науково-практичного семінару
з нагоди 40-річчя утворення Геостанціону
Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Головний редактор – Андрій КУЗИШИН

Відповідальний за випуск, верстка та дизайн обкладинки –
Сергій ЗАДВОРНИЙ

03-05 жовтня 2025 року
Тернопіль, Дзвенигород